

„Socialismus, to je především evidence“

Změny v registraci, evidenci a archivaci
agenturně-operativních svazků 1958–1962¹

► **Pavel Žáček**

Na přelomu padesátých a šedesátých let 20. století bylo vedení ministerstva vnitra (MV) s ohledem na politický a společenský vývoj v Československé republice nuceno přehodnotit stávající metody agenturně-operativní práce, včetně vydání dvou nových služebních předpisů A-oper-II-1, upravujících registraci, archivaci agenturně-operativních svazků a evidování zájmových osob. Ke zkvalitnění systému operativní evidence využili příslušníci MV dokonce údajnou poučku „*soudruha Lenina, když mluvil o zavedení pořádku do sovětského života: „Socialismus, to je především evidence“*“.²

Počátkem roku 1958 vstoupila v platnost služební kniha, v jejímž rámci byl vydán nový předpis „Administrativa v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra“, schválený 5. prosince 1957 usnesením kolegia MV a 20. prosince 1957 náměstkem ministra vnitra pplk. Štefanem Demjanem.³ Rozsáhlá agenturně-operativní agenda opětne potřebovala zpřesnit jednotnou úpravou administrativních úkonů, a tak vedení MV stanovilo operativním pracovníkům MV i vojsk MV povinnost: v rozsahu – potřebném pro jejich práci – vycházet při agenturně-operativní činnosti z nové služební knihy A-oper-II-1.⁴

1 Tato studie navazuje na předchozí autorovu stať: ŽÁČEK, Pavel: *Agenturně-operativní svazky Státní bezpečnosti a jejich registrace, 1954–1957*. In: *Paměť národa* č. 3, 2005, s. 6–17.

2 K citátu z přednášky „Operativní evidence, její význam a použití v agenturně-operativní práci orgánů ministerstva vnitra“. Srov. Přílohu 1.

3 Služební předpis byl podepsán také náčelníkem I. zvláštního (zvl.) odboru MV pplk. Bedřichem Radoněm. Archiv bezpečnostních složek (dle jen ABS), fond (f.), Organizační a vnitřní správa FMV (A 6/4), inv. j. 509. Rozkaz ministra vnitra (RMV) č. 199, čl. 212 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra MV /A-oper-II-1/“ z 20. 12. 1957, čj. A/9-00123/01-57. Srov. http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_199_1957.pdf

4 Dnem 1. 1. 1958 tak pozbyly účinnosti rozkazy, výnosy a předpisy, které byly s novou normou v rozporu, zejména čl. 80 Tajný rozkaz ministra vnitra (TRMV) č. 77/1954 („Instrukce o zavedení evidence agentů, informátorů, residentů a majitelů konspiračních bytů v ministerstvu vnitra“), čl. 111 TRMV č. 108/1954, čl. 154 TRMV č. 149/1954, čl. 162 TRMV č. 157/1954, čl. 240 TRMV č. 230/1954, čl. 94 TRMV č. 92/1955, čl. 137 TRMV č. 135/1955, čl. 62 TRMV č. 60/1956, čl. 86 TRMV č. 83/1956, čl. 95 TRMV č. 92/1956, poslední odstavec v bodu b/ čl. 204 TRMV č. 189/1953, bod 3 na s. 30 (osobní a pracovní svazek) „Směrnice o agenturně-operativní práci“, vydaných TRMV č. 72/1954/, čl. 73–78 služební knihy NZ-oper-I-1, služební předpisy A-oper-II-1, A-oper-II-2, A-oper-II-4 a A-oper-II-5. Tamtéž. Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Agenturně-operativní svazky Státní bezpečnosti a jejich registrace*, s. 6–17.

Svazková agenda

V úvodu tohoto předpisu byly vyjmenovány druhy agenturně-operativních svazků, s nimiž nadále operativní součásti ministerstva vnitra pracovaly:

- **osobní svazek spolupracovníka**, určený pro jednotlivé kategorie spolupracovníků: agenta, informátora, rezidenta, konspirační a propůjčený byt.⁵ Rozhodnutí o zavedení svazku i nadále schvaloval náčelník odboru na podkladě „*vázacího návrhu*“, zpracovaného podle směrnice o agenturně-operativní práci příslušným funkcionářem ministerstva vnitra.⁶ V **osobním svazku** soustřeďovali operativní pracovníci MV materiály vztahující se k osobě spolupracovníka anebo ke konspiračnímu bytu. V **pracovním svazku**, který byl součástí svazku spolupracovníka, ukládali materiály získané od spolupracovníka a ostatní písemnosti „*vyznačené v předtisku pracovního svazku*“;

- **evidenční svazek**, určený k „*prověřování státněbezpečnostních signálů a poznatků*“. Jeho zavedení schvaloval náčelník odboru (OO-MV), případně náčelníci útvarů stejné úrovně.⁷ Předpis stanovil jako horní hranici prověřování „*poznatků a signálů*“ lhůtu šesti měsíců od zavedení svazku. Pokud se nepodařilo věrohodnost signálů a poznatků prověřit, byla na základě odůvodněného návrhu vyšším náčelníkem lhůta prodloužena. Evidenční svazek mohl být převeden na jiný druh svazku, uložen do operativního archivu nebo zrušen;

- **osobní operativní svazek**, určený k rozpracování osoby „*podezřelé z provádění protistátní činnosti, na základě již prověřených poznatků*“. Zavedení tohoto svazku schvaloval náčelník součásti MV. Pokud však šlo o osoby vykonávající „*vyšší funkce ve veřejném nebo hospodářském životě*“, mohla být schvalující nomenklatura zavedení evidenčního i osobního operativního svazku posunuta „*podle funkce, kterou osoba vykonává*“ ještě výše – na náčelníka součásti, náměstka ministra vnitra anebo samotného ministra vnitra;

- **skupinový operativní svazek**, určený k rozpracování skupiny osob „*podezřelých z provádění společné protistátní činnosti*“, se zaváděl na základě „*prověřených poznatků*“ po schválení náčelníkem součásti MV;

- **agenturně-pátrací svazek**, určený k rozpracování osob, které se „*dopustily*

5 Srov. ŽÁČEK, Pavel: „Ostrá zbraň“ Státní bezpečnosti. Spolupracovníci StB ve směrnících pro agenturně operativní práci 1947–1989. In: BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*. ÚČD FF UK – Dokořán, Praha 2005, s. 194–196; GULA, Marian: *Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnících pro agenturní práci*. In: *Securitas Imperii č. 1*. ÚDV, Praha 1994, s. 6–9.

6 ABS, f. 6/3, inv. j. 556. TRMV č. 72, čl. 74 „Rozkaz o práci s agentami“ a „Smernice o agenturne-operativnej práci“ – vydanie z 20. 4. 1954. Viz http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/trmv_72_1954.pdf

7 V dobových organizačních normách zkratka „OO-MV“, jež není ve směrnici A-oper-II-1 nijak osvětlena (spíše byla dávana do souvislosti s odborem MV), znamenala okresní (obvodní) oddělení MV. Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov, 1953–1990*. ÚPN. Bratislava 2005, s. 228–234.

protistátních činů a ukryvaly se před orgány MV“, se zaváděl na základě schválení náčelníka odboru (OO-MV), případně náčelníka útvaru stejné úrovně;

- **objektový svazek**, určený k soustředování důležitých poznatků z objektů národního hospodářství, státních a veřejných institucí a podle jednotlivých státně bezpečnostních problematik, schvaloval náčelník součásti MV;

- **věcný operativní svazek**, se zaváděl „v dohodě s vyšetřovateli MV [...] na spáchaný státně bezpečnostní trestný čin v případě, že pachatel nebyl vypátrán.“ Pokud se ho nepodařilo zjistit do dvou let, ukládal se svazek do operativního archivu;

- **kontrolní svazek**, určený ke kontrole důležité akce u podřízeného útvaru, schvaloval náčelník oddělení součásti ústředního aparátu MV; u ostatních součástí náčelník odboru. Ve svazku se soustřeďovaly kopie příkazů a zpráv o jejich splnění. Po ukončení případu byl na základě rozhodnutí náčelníka, který dal souhlas k jeho zavedení, svazek zničen.

Směrnice okrajově zmínila také **vyšetřovací svazek**, vedený správou vyšetřování MV a jí metodicky řízenými součástmi dle „Instrukce o vyšetřování v součástech ministerstva vnitra“.⁸

Operativní součásti MV zaváděly dále jako součást agenturně-operativní administrativy nesvazkové materiály:

- **mapy zpráv**, určené výhradně k podchycení zvláštních akcí (volby, 1. máj, 9. květen, přehlídky, spartakiáda apod.), schvaloval náčelník součástí. Po ukončení akce zůstávaly mapy zpráv na odboru (oddělení) nejdéle dva roky; poté se ukládaly do operativního archivu. Materiály, které nebylo možno založit do některého z druhů svazku, se soustřeďovaly ve spisovně vnitřního oddělení součásti MV;

- **dotazník osoby podléhající evidování** se vyplňoval „na osobu nebezpečnou lidově demokratickému zřízení“. Její evidování musel odsouhlasit náčelník odboru (OO-MV) či náčelník útvaru stejné úrovně.⁹

Registraci agenturních a operativních svazků prováděly útvary MV u I. zvl. odboru MV¹⁰, 1. zvl. oddělení krajských správ MV, 1. zvl. oddělení VI. správy MV (HS VKR), 1. zvl. oddělení správy VKR 2. vojenského okruhu (VO) a u správy MV Jáchymov podle služební příslušnosti následovně:

- příslušníci správ a samostatných odborů ústředního aparátu,¹¹ Hlavní správy

8 ABS, f. 6/4, inv. j. 374. RMV č. 64, čl. 70 „Instrukce o vyšetřování v součástech ministerstva vnitra“ (A-vyšetr-I-1) z 15. 4. 1957. Podle čl. 47–49 směrnice A-vyšetr-I-1 byl na základě usnesení o zahájení vyšetřování předloženého vyšetřovatelem MV po registraci I. zvl. odborem (oddělení) vydán buď věcný vyšetřovací svazek, osobní vyšetřovací svazek anebo skupinový vyšetřovací svazek. Viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/vysetrovani/rmv64-1957.pdf>

9 ABS, f. A 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199, čl. 212 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra MV“ z 20. 12. 1957, čl. 1. Druhy svazků. Srov. GULA, Marian – VALIŠ, Zdeněk: *Vývoj typologie svazků v instrukcích pro jejich evidenci*. In: *Securitas Imperii* č. 2, ÚDV 1994, s. 123–124.

10 K organizačnímu postavení I. zvl. odboru MV srov. ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu*, s. 14–15, 17.

11 Konkrétně šlo o II. správu MV (kontrarozvědka), III. správu MV (politická kontrarozvědka), IV. správu MV (ekonomická kontrarozvědka), V. správu MV (kontrarozvědka dopravy

Pohraniční stráže (HS PS) a správy nápravných zařízení (SNZ) u **I. zvláštního odboru ministerstva vnitra**,

- příslušníci krajských správ ministerstva vnitra (KS-MV), správy MV Jáchymov, VI. správy MV, správ VKR 1. a 2. vojenského okruhu u **I. zvláštních oddělení vlastních součástí**,

- příslušníci odborů železniční dopravy ministerstva vnitra (OŽD-MV), brigád Pohraniční stráže (PS), nápravně-pracovních táborů (NPT) a věznic nápravných zařízení (NZ)¹² u **I. zvláštních oddělení MV (KS-MV)**, na jehož území se nacházela vedení jejich útvarů.

Při registraci agenturního nebo operativního svazku předkládali příslušníci I. zvl. odboru (oddělení) rozhodnutí o zavedení svazku, statistickou kartu svazku, evidenční kartu a lustrační list mladší deseti dnů.

Registrace agenturního i operativního svazku měla být provedena do 48 hodin po „vázání“ (získání osoby ke spolupráci), resp. schválení „Rozhodnutí o zavedení svazku“; na okresních odděleních MV (OO-MV) a vzdálených útvarcích do šesti dnů. Operativní pracovník potvrzoval převzetí „*mapy svazku*“ svým podpisem do registračního protokolu. Pokud se nepodařilo osobu ke spolupráci zavázat, soustředil příslušník veškerý materiál, sešil jej do „*obyčejné mapy*“ a do šesti dnů předal k uložení do operativního archivu společně s jednou evidenční kartou.¹³

Okresní oddělení MV a součásti jim na roveň postavené si vedly „*pomocné protokoly*“, do nichž se spolupracovníci a rozpracované osoby zapisovali podle pořadí. Osoby evidované podle těchto směrnic u I. zvl. oddělení příslušné součásti byly navíc podchyceny „*v pomocné kartotéce evidovaných osob*“.¹⁴

Agenturní a operativní svazky byly uspořádány do jednotlivých částí podle druhu svazku. Operativní pracovník pomocí rychlovazačů průběžně zařazoval materiály

a spojů), VII. správu MV (správa sledování), VIII. správu MV (ochrana stranických a vládních činitelů), správu vyšetřování MV, II. zvl. odbor, V. zvl. odbor MV (východní emigrace), zčásti též VI. správu MV (HS VKR) a IX. správu MV (technická správa). Srov. FROLÍK, Jan: *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*. In: *Sborník archivních prací* č. 2, 2002, s. 394–437. Explicitně zde bylo uvedeno, že I. správa MV (zahraničně-politická rozvědka) registrovala podle své vlastní vnitřní normy. Srov. Směrnici o operativní evidenci osob a objektů, rozpracovávaných I. správou MV, vydanou TRMV č. 79/1958, čl. 81. In: ŽÁČEK, Pavel: *Menší sestra. Vznik a vývoj První správy ministerstva vnitra 1953–1959. Edice dokumentů*. Prieus. Brno 2004, s. 56–62.

12 Srov. ABS, f. 6/3, inv. j. 774. TRMV č. 47, čl. 49 „Směrnici o agenturně operativní práci mezi vězni /odsouzenými/ ve věznicích a NPT MV – vydání“ z 23. 3. 1955; <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/trmv47-1955.pdf>; ABS, f. 6/3, inv. j. 1019. TRMV č. 77, čl. 79 „Agenturně-operativní práce mezi vězni – úprava“ z 14. 7. 1956; <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/trmv77-1956.pdf>; ABS, f. 6/4, inv. j. 451. RMV č. 141 „Agenturně-operativní obsluha příslušníků NZ a civilních zaměstnanců ve věznicích a NPT“ z 27. 9. 1957. Viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv141-cl151-1957.pdf>

13 ABS, f. 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra“ z 20. 12. 1957, čl. 2. Registrace svazků.

14 Tamtéž, čl. 3. Registrace a administrativní pořádek u OO-MV a útvarů jim na roveň postavených.

do svazku, zapisoval je do seznamu dokumentů a sešival před ukládáním do archivu. S písemnostmi o využití technických prostředků (odposlechy, sledování atp.) se zacházelo podle směrnice o evidenci a registraci operativně technických svazků.¹⁵ Pokud byly ve svazku zařazeny obálky s dokumenty, mělo na nich být vyznačeno, o jaké dokumenty jde.¹⁶ Služební kniha stanovila, že osobní svazky spolupracovníků se ukládaly v kovových skříních (trezorech) u náčelníků oddělení, pracovní a ostatní svazky v kovové skříní u operativního pracovníka.

Při převádění evidenčního svazku na osobní operativní svazek předkládal příslušník I. zvl. odboru (oddělení) kromě vlastního svazku také „Rozhodnutí o zavedení osobního operativního svazku“, jednu statistickou a jednu evidenční kartu. Identicky postupoval při přeregistraci evidenčního nebo osobního operativního svazku na agenturně pátrací svazek, kdy předkládal „Rozhodnutí o pátrání“. V případě, že operativní pracovník převáděl evidenční, osobní nebo pátrací svazek „do skupiny“, předkládal I. zvl. odboru (oddělení) se svazkem a oběma kartami také „Rozhodnutí o převedení do skupinového svazku“. Pokud skupinový svazek nebyl dosud zaveden, musel přinést současně „Rozhodnutí o zavedení skupinového svazku“ a statistickou kartu skupinového svazku. Také vyjmutí osoby „ze skupiny“ muselo být písemně ohlášeno tiskopisem „Rozhodnutí o převedení ze skupinového svazku“.

Za situace, kdy byl evidenční svazek převáděn na svazek spolupracovníka, mohly být potřebné materiály z evidenčního svazku vyjmuty a založeny do svazku spolupracovníka. V tomto případě ohlašoval příslušník I. zvl. odboru (oddělení) zrušení svazku zároveň se žádostí o vyjmutí příslušných karet z evidence. Souhlas ke zrušení evidenčního svazku vydával funkcionář MV, který odsouhlasil jeho zavedení. V hlášení nemělo být z konspiračních důvodů uvedeno, že osoba byla získána ke spolupráci.

Jiná situace nastala u osobního operativního svazku nebo agenturně pátracího svazku; po zavázání osoby ke spolupráci se ukončovalo její operativní rozpracování a svazek se ukládal do operativního archivu. Bylo-li to nutné, mohl si operativní pracovník svazek z archivu vypůjčit na dobu nezbytně nutnou.¹⁷ Kompromitující ani jiné materiály se ze svazku nevyjímaly. Do druhé části svazku spolupracovníka se místo kompromitujícího materiálu založil odkaz na příslušný nový svazek.

Za opačné situace, kdy se na spolupracovníka zaváděl operativní svazek z důvodu jeho rozpracování „jako objektu“, se svazek spolupracovníka ukládal do archivu. Osobní svazek spolupracovníka se při převodu na jiný druh svazku nerušil.

Při změně charakteru spolupracovníka – z agenta na informátora, z informátora na agenta nebo rezidenta, předkládal příslušník I. zvl. odboru MV (oddělení) jednu statistickou kartu a hlášení o změně, podepsané náčelníkem součásti. Příslušnou

15 Srov. ABS, f. A 6/4, inv. j. 45. RMV č. 45, čl. 51 „Směrnice o evidenci a registraci operativně technických svazků“ (A-oper-IX-2) z 3. 4. 1957, stať XVIII. Viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/zpravodajska-technika/rmv45-cl51-1957.pdf>

16 ABS, f. 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199, „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra“ z 20. 12. 1957, čl. 4. Uspořádání agenturních a operativních svazků.

17 Tamtéž. Podmínky zapůjčování svazků z archivu stanovil čl. 15 směrnice.

změnu si na vnitřní straně desek svazku operativní pracovník vyznačoval sám. Hlásit musel také změnu „*zaměření spolupracovníka*“, změnu „*trestné činnosti nebo problematiky rozpracované osoby*“, přičemž I. zvl. odboru (oddělení) předkládal novou statistickou kartu.

Po zjištění pachatele „*protistátního trestného činu*“ se materiály na podkladě náčelníkem součásti schváleného „Rozhodnutí o převedení“ přeřadily z věcného operativního svazku do příslušného operativního svazku (osobního, skupinového nebo pátracího). Rozhodnutí, evidenční a statistická karta se v tomto případě předkládaly I. zvl. odboru (oddělení) současně se svazkem.¹⁸

Podrobně bylo upraveno také předávání svazků mimo oddělení. Operativní pracovník musel zformulovat důvodovou zprávu, kterou schválenou předložil přejímající příslušník I. zvl. odboru (oddělení) s jednou statistickou a jednou evidenční kartou. Postoupení svazku z oddělení na oddělení v rámci odboru schvaloval náčelník odboru. Z odboru na odbor (OO-MV) pak funkcionář, který dal souhlas k zavedení svazku, a mezi součástmi – vždy po dohodě přejímajícího s předávajícím – náčelník součásti.¹⁹ Pokud tak rozhodl náčelník schvalující vázání spolupracovníka, mohl být pracovní svazek předán spolu s osobním svazkem spolupracovníka; jinak byl uložen do operativního archivu.

Operativní pracovník při převzetí agenturního či operativního svazku od jiné součásti provedl jeho přeregistraci u I. zvl. odboru (oddělení) a zároveň předložil po jedné statistické a evidenční kartě. Předávající příslušník byl povinen provést „*rozbor osob procházejících*“ v operativním svazku a rozhodnout, které bude dále rozpracovávat v samostatném operativním svazku, anebo evidovat jako „*osoby nebezpečné lidově demokratickému zřízení*“. Toto opatření bylo nařízeno z důvodu, že I. zvl. odbor (oddělení) vyjímал při předávání svazků z operativní evidence „*karty styků*“ včetně „*karty rozpracovávané osoby*“.²⁰

Lustrace a evidování

Nezbytnou povinností operativního pracovníka MV bylo „*lustrovat každou osobu, zjistil-li jakýkoliv signál státně bezpečnostního významu*“. Lustrace se podle povahy případu a osoby – vždy však před zatčením, vázáním nebo rozpracováním – prováděly v operativních evidencích:

18 Tamtéž, čl. 5. Manipulace se svazky.

19 Tamtéž. Veškeré svazky měly být mezi součástmi předávány výhradně přes I. zvl. odbor (oddělení). Specificky řešil čl. 7 předávání svazků mezi Státní a Veřejnou bezpečností, kdy spolupracovník VB byl předáván společně se svým agenturním svazkem, který se po ukončení spolupráce – na rozdíl od svazku spolupracovníka StB – vracel zpět. V opačném případě při předávání spolupracovníka StB operativní součásti VB měl být osobní svazek spolupracovníka ukládán do operativního archivu.

20 Tamtéž, čl. 6. Předávání svazků.

- I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení KS-MV, VI. správy MV, správy VKR 2. vojenského okruhu a správy MV Jáchymov),²¹
- HS VB a správy VB,²²
- I. správy MV, pouze pokud lustrovaná osoba měla „z hlediska Stb vztah k zahraničí“.

V operativní evidenci I. zvl. odboru MV byly soustředěny evidenční karty:

- spolupracovníků a jejich styků z operativních součástí ústředního aparátu MV (kromě I. správy MV), z KS-MV Praha, VI. správy MV (HS VKR) na civilní osoby s trvalým bydlištěm v Praze a ve Středočeském kraji, z HS PS, SNZ a odboru železniční dopravy MV (OŽD-MV) Praha,
- spolupracovníků všech součástí MV z českých zemí, s nimiž byla ukončena spolupráce, včetně osob, které se nepodařilo zavázat ke spolupráci,
- svazků, označených za „zvláštní“ v celostátním měřítku,
- rozpracovaných a vyšetřovaných osob a osob, podléhajících evidování ze všech operativních součástí MV (mimo I. správy MV),
- styků rozpracovaných osob z operativních součástí ústředního aparátu MV, KS-MV Praha, VKR (na civilní osoby mající trvalé bydliště na území KS-MV Praha), HS PS, SNZ a OŽD-MV Praha,
- osob ze starých materiálů Archivně-studijního ústavu (ASÚ).²³

Služební předpis zároveň upozornil, že KS-MV (kromě KS-MV Praha), správa MV Jáchymov a správa VKR 2. VO ve své kompetenci registrovaly ve vlastních operativních evidencích (1. zvl. oddělení) veškeré „osoby státně bezpečnostního zájmu“.²⁴

Styky spolupracovníka a rozpracované osoby státně bezpečnostního zájmu evidoval operativní pracovník v operativní evidenci I. zvl. odboru (oddělení) na podkladě evidenční karty a lustračního listu. Pokud měl „styk“ bydliště na území jiné krajské správy, evidovala se tato osoba u 1. zvl. oddělení příslušné součásti MV. V průběhu spolupráce nebo rozpracování dával souhlas k vyjmutí této karty náčelník oddělení (OO-MV).²⁵

21 ABS, f. Statisticko-evidenční odbor (A 31/1), inv. j. 82. Operativní evidence, její význam a použití v agenturně operativní práci orgánů MV, čj. A/9-0052/01-57. I. zvl. odbor MV, který nesl odpovědnost za řízení operativní evidence a agenturní administrativy v rámci MV, měl na všech KS-MV 1. zvl. oddělení, odpovídající za úsek operativní evidence v rámci krajské správy. U VI. správy MV a správy VKR 2. vojenského okruhu působila 1. zvl. oddělení; na OŽD-MV byly zřízeny evidenční skupiny. „Tyto součásti nejsou pouze evidenčním aparátem, nýbrž jsou současně kontrolním orgánem celé agenturní administrativy. I. zvláštní odbor MV nebo 1. zvláštní oddělení provádí pravidelnou kontrolu všech svazků, a tím zajišťuje pořádek v agenturní administrativě.“

22 Srov. ABS, f. A 6/3, inv. j. 179. TRMV č. 179, čl. 184 „Instrukce pro vedení evidence agentury v součástech VB – vydání“ a čl. 185 „Instrukce pro vedení operativních evidencí v součástech VB – vydání“.

23 K ASÚ MNB útržkovitě DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945–1953. Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. In: Sešity, ÚDV, Praha 2007, s. 242–248.

24 ABS, f. A 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitřní“ z 20. 12. 1957, čl. 8. Lustrace.

25 Tamtéž, čl. 9. Evidování styků.

Operativní pracovníci MV měli v průběhu agenturně-operativní práce zjišťovat a v operativní evidenci I. zvl. odboru (oddělení) evidovat „bývalé představitele buržoasie a osoby v minulosti zkompromitované ve službách buržoasie, jako bývalé vedoucí funkcionáře veřejného, politického nebo hospodářského života a jiné osoby“, které mohly „představovat nebezpečí pro socialistickou společnost,“ pokud již nebyly evidovány v některém z druhu svazků. Šlo zejména o následující kategorie osob:

„1) Funkcionáři a aktivisté bývalých reakčních politických stran (agrární, národně socialistické, lidové, slovenské demokratické strany, slovenské Hlinkovy strany, pravého křídla soc. dem. strany a jiných), kteří nevstoupili do nynějších stran Národní fronty, nebo do nich vstoupili, ale byli z nich vyloučeni.

2) Všichni členové bývalé fašistické Henleinovy strany,

3) Vedoucí činitelé bývalých fašistických a jiných mládežnických organizací, které byly vedeny reakčními politickými stranami (Junák, Orel, Sokol, nár. soc. mládež a podobně).

4) Trockisté.

5) Sionisté.

6) Buržoasní nacionalisté.

7) Reakční živly římsko katolického duchovenstva (illegální církevní hierarchie, legální církevní hierarchie, biskupové, kapitulární vikáři, kanovníci, generální vikáři, faráři, kteří studovali v Římě, profesori bohoslovecké fakulty, představené ženských řádů, představení mužských řádů, dále všichni salesiáni a jezuité. Vedoucí laických řádů, vedoucí illegálních katolických mládežnických organizací).

8) Reakční živly nekatolických církví:

a) v českoobratské církvi – vedoucí osoby, reakční faráři a profesori Komenského fakulty.

b) v československé církvi – biskupové, reakční faráři, profesori Husovy fakulty,

c) v pravoslavné církvi – biskupové, vedoucí osobnosti, reakční faráři,

d) v církvi unitářů – baptistů, metodistů bratrské jednoty, českých bratří a starokatolické církvi – všechny vedoucí osoby,

e) v reformované církvi, v evangelické církvi augsburského vyznání, všechny vedoucí osobnosti, reakční kněží.

9) Sekty:

a) Jehovi[s]té, Svatý Grál,

b) vedoucí osobnosti Darbistů a Adventistů 7. dne a jiní.

10) Bývalí členové reakčních společností a klubů (francouzského institutu, britského institutu a klubu, Rotary-klubu, YMCA, YWCA, Svazu přátel USA).

11) Bývalí úředníci různých zahraničních firem a organizací UNRRA, JOINT, vedoucí „Armády spásy“, osoby procházející ve stycích s pracovníky kapitalistických misí mimo oficiální styky, osoby, které pracovaly v těchto misích. Blízké styky francouzských armádních poradců v údobí I. republiky, důstojníci býv. západních

kapitalistických armád, kteří po roce 1945 neprojevili kladný poměr k lidově demokratickému zřízení.

12) Agenti a vyzvědači (bývalí orgánové policejních a výzvědných orgánů hitlerovského Německa a jejich agenti v Československu. Agenti a vyzvědači, procházející v agenturních a vyšetřovacích svazcích).

13) Emigranti a reemigranti:

a) emigrace z kapitalistických států,

b) východní emigrace,

c) reemigrace z kapitalistických států.

14) Bývalí lidé (bývalí továrníci, majitelé velkých závodů, majitelé dolů, členové správních rad, akciových společností, vedoucí činitelé bývalých koncernů, monopolů a bank. Velcí akcionáři a obchodníci. Aktivní kolaboranti s Němci. Velkostatkáři, kulaci, bývalí zástupci zahraničních průmyslových a obchodních firem v Československu, americké firmy IBM. Bývalí vedoucí pracovníci československých obchodních a diplomatických zastupitelstev v cizině, specialisté – bývalí členové zahraničních a mezinárodních vědecko-technických, ekonomických a politických organizací a společností. Osoby, které studovaly v cizině na účet fondů různých kapitalistických obchodníků – Forda, Rockefellera a jiných. Majitelé a zaměstnanci firmy obchodní a ekonomické rozvědky. Bývalí vedoucí činitelé policie a četnictva, justice a vyšší vládní činitelé. Vedoucí činitelé buržoasního odboje, kteří pracovali podle pokynů Benešovy vlády. Bývalí vedoucí činitelé t.zv. Slovenského státu, bývalí vysocí úředníci protektorátních ministerstev v Čechách a na Moravě, účastníci bývalých politických band.

15) Vojenské osoby, které absolvovaly různé zpravodajské kursy, parakursy a jiný výcvik v západních armádách, bývalí zpravodajští důstojníci předmnichovské republiky, dále důstojníci, kteří absolvovali vojenské školy v cizích kapitalistických státech.

16) Osoby, na které operativní pracovníci MV získali signály Stb charakteru, na jejichž podkladě nemohou tyto osoby v současné době rozpracovat, ale které je nutno evidovat v operativní evidenci. Na příklad: styky s kapitalistickou ambasadou, styky s visovými cizinci z kapitalistických států, nepřátelské a reakční živly z řad studentů, profesorů a pod.²⁶

Při evidování měli příslušníci soustředit k osobě „*nebezpečné lidově demokratickému zřízení*“ veškeré dosažitelné materiály a připojit je k dotazníku. Operativní pracovníci z ústředního aparátu MV, KS-MV Praha, OŽD-MV Praha, HS PS a SNZ dále přikládali jednu evidenční kartu, z ostatních součástí dvě evidenční karty.

Dotazník s materiálem a evidenční kartou se předkládal I. zvl. odboru (oddělení) k zaregistrování. Poté měl operativní pracovník možnost ponechat si uvedené podklady u sebe na oddělení, nejdéle však po dobu jednoho roku. Dotazník s materiálem

26 Tamtéž, čl. 10. Evidování osob nebezpečných lidově demokratickému zřízení.

bylo možno v případě potřeby z operativního archivu vyzvednout a zařadit do agenturně-operativního svazku „*podobně jako při obnovení svazku*“.²⁷

V operativních evidencích I. zvl. odboru MV a 1. zvl. oddělení KS-MV v místě posledního bydliště byli evidováni také českoslovenští občané, kteří „*uprchli*“ po 1. lednu 1958 nebo „*zneužili*“ výjezdního povolení a nevrátili se do Československé republiky (ČSR); identicky se postupovalo u osob „*uprchlých*“ v předchozích letech, pokud již nebyly evidovány.

Na „Hlášení o útěku čs. občana z ČSR“, které bylo podkladem k evidování, se uváděly také „*uprchlíkem do ciziny zavlčené děti*“. Na vojenské osoby z povolání či příslušníky vojenské základní služby československé armády nebo vojsk MV podávaly hlášení podřízené útvaru VKR 1. zvláštnímu oddělení VI. správy MV.

O případném zatčení (zadržení) československého občana při přechodu hranic z ciziny anebo o jeho legálním návratu podávala součást, která s ním jako první přišla do přímého styku, zprávu I. zvl. odboru MV, jestliže šlo o osobu, která z Československa uprchla po roce 1945.²⁸

Pokud bylo na základě operativního rozpracování zahájeno vyšetřování, vypracoval příslušný operativní pracovník s vyšetřovatelem „*společný návrh na realizaci případu*“, který po schválení příslušnými funkcionáři MV i se svazkem předložil vyšetřovateli MV. Tyto materiály se po skončení vyšetřování vracely zpět operativnímu pracovníku, který je po uspořádání ukládal do příslušného operativního archivu.²⁹

Při ukončení agenturních a operativních svazků je příslušníci předávali k uložení I. zvl. odboru (oddělení), u kterého byly svazky registrovány. Před archivací svazku spolupracovníka předkládal operativní pracovník nadřízeným závěrečnou zprávu, jež měla obsahovat charakteristiku spolupracovníka,³⁰ rozhodnutí o vyjmutí karet „*evidovaných styků*“ a zdůvodnění, které z nich se mají v operativní evidenci ponechat, dále stanovení doby archivace svazku (deset, dvacet let, nebo natrvalo), případně označení svazku za „*zvláštní*“ – s uvedením, který funkcionář schvaloval jeho zapůjčení z operativního archivu.³¹

27 Tamtéž.

28 Tamtéž, čl. 11. Evidování čs. občanů uprchlých z ČSR.

29 Tamtéž, čl. 13. Ukončení operativního svazku vyšetřováním.

30 Tamtéž, čl. 14. Závěrečná zpráva měla mj. obsahovat „[...] a) na jakém podkladě byl spolupracovník získán ke spolupráci, jak plnil úkoly jako spolupracovník, jak se dostavoval na schůzky, zda podával písemné zprávy (jaké kvality), zda na základě jeho zpráv došlo k realizaci osob, jak se celkově stavěl ke spolupráci, jaké odměny a v jaké výši dostal za spolupráci (kolik bylo zapláceno za pronájem bytu), b) důvody přerušení spolupráce (ukončení), c) v případě, že byl vázán na trestnou činnost, jaké důsledky pro něho budou vyvozeny (kádrové, soudní apod.), d) zvláštní schopnosti spolupracovníka, znalost řečí, zda byl v zahraničí, odbornost apod. [...]“ Ukončení svazku a uložení do archivu MV.

31 Tamtéž. Mělo jít „[...] o spolupracovníky, kteří se zúčastnili konkrétního rozpracování zatčených osob“, anebo měli „jinou státní bezpečnostní důležitost“. Tyto svazky spolupracovníků se měly označovat písmenem „Z“. K podmínkám zapůjčování svazků z operativního archivu srov. čl. 15 směrnice.

Závěrečná zpráva operativního svazku obsahovala charakteristiku svazku i rozpracované osoby,³² dobu archivace. U osobního operativního svazku (samostatného, skupinového i pátracího) informaci o tom, které „*karty osob*“, důležitých z hlediska StB zůstávaly nadále v operativní evidenci. U objektových svazků archivovaných po dílech musel být každý z nich uzavřen důvodovou zprávou a věcně vyhodnocen. Závěrečnou zprávu podepisoval funkcionář MV stejného funkčního zařazení, jenž udělil souhlas k zavedení svazku. Do „*fondů zvláštního uložení*“ se ukládaly operativní svazky, jež byly schváleny přímo ministrem anebo náměstkem ministra vnitra a svazky obsahující „*materiály celostátního významu*“. Svazky „*zvláštního uložení*“ se ukládaly u I. zvl. odboru MV, o uložení rozhodoval náčelník součásti; závěrečná zpráva uváděla též funkcionáře schvalujícího jejich zapůjčení z operativního archivu.³³

Při obnovení spolupráce se spolupracovníkem nebo při znovu zahájeném rozpracování osoby předkládal operativní pracovník I. zvl. odboru MV (oddělení) „Rozhodnutí o obnovení svazku uloženého v archivu“, jednu statistickou a jednu evidenční kartu. Pokud šlo o svazek, který do operativního archivu uložila jiná součást nebo jenž si již příslušník z archivu vypůjčil, předkládal se současně svazek k přeregistraci.³⁴

Získal-li operativní pracovník v průběhu své agenturně-operativní práce „*poznatky Stb zájmu*“ k osobám majícím v operativním archivu uložený svazek nebo dotazník, o nichž bylo rozhodnuto, že nebudou využity pro další rozpracování, předával je I. zvl. odboru (oddělení). Rozhodnutí o jejich připojení k archivnímu materiálu schvaloval přímo na spisech náčelník oddělení.³⁵

I. zvl. odbor MV (oddělení) třídil archivní svazky a materiály, kterým uplynula „*doba úschovy*“. Vytřídování probíhalo komisionálně za spolupráce součástí MV, které svazky nebo materiály uložily do operativního archivu. Vytříděné svazky a materiály nepodstatného obsahu nebo nevyužitelné, byly se souhlasem náčelníka součásti komisionálně ničeny.³⁶ Služební kniha stanovila I. zvl. odboru MV (oddělení) provádět kontrolu agenturních a operativních svazků u operativních součástí MV, s cílem zjišťovat, zda stav svazkové agendy na útvarech odpovídal registrovaným údajům a statistice, a kontrolovat dodržování rozkazů MV.³⁷

32 Závěrečná zpráva měla mj. obsahovat: „[...] a) druh svazku, registrační číslo a heslo, pod nímž byl veden, b) na koho, kdy a proč byl svazek zaveden (jméno a data rozpracovávané osoby a charakter trestného činu, název skupiny nebo název objektu), c) jaký byl postup při rozpracování osoby (objektu), jaká byla učiněna operativní opatření, s jakým výsledkem a důvod, proč má být operativní svazek uložen [...]“

33 ABS, f. A 6/4, inv. j. 509. RMV č. 199 „Předpis o administrativě v agenturně-operativní práci součástí ministerstva vnitra MV“ z 20. 12. 1957, čl. 14. Ukončení svazku a uložení do archivu MV.

34 Tamtéž, čl. 16. Obnovování uložených svazků.

35 Tamtéž, čl. 17. Připojování poznatků k archivním svazkům a materiálům.

36 Tamtéž, čl. 18. Vytřídění archivních materiálů.

37 Tamtéž, čl. 19. Kontroly agenturních a operativních svazků u součástí MV.

Změny registrace spolupracovníků

Dne 1. října 1959 schválil ministr vnitra Rudolf Barák novou „Instrukci o agenturně operativní evidenci MV“ (A-oper-II-1), která počátkem následujícího roku nahradila předchozí služební předpis z prosince 1957.³⁸ Služební kniha opětne upravila a v některých oblastech prohloubila povinnosti při vedení svazků, postup při evidování osob, zásady k provádění lustrace v evidencích MV, při ukládání, zapůjčování a skartaci svazků předaných do archivu I. zvl. archivu MV (1. zvl. oddělení součástí MV). „Instrukce zajišťuje, aby státně bezpečnostně důležité poznatky k spolupracovníkům MV, k osobám, jež se nepodařilo zavázat ke spolupráci, poznatky o nepřátelské činnosti osob, skupin osob a o situaci v objektech zájmu státní bezpečnosti, byly soustředovány, pokud možno v jednom místě (svazku), aby nedocházelo k narušování rozpracovaných akcí a byla zajištěna konspirace a koordinace práce mezi součástmi MV a veden přesný přehled o situaci a činnosti nepřátelských živlů“. Příslušníci operativních součástí MV měli striktně dodržovat stanovené zásady, přísně dbát o dodržování „konspirace agentury a operativního rozpracování“ i mezi sebou navzájem.³⁹

V úvodu směrnice označila za kategorie spolupracovníků rezidenty, agenty, informátory, majitele konspiračních bytů (pouze z řad osob, které nebyly příslušníky MV) a majitele propůjčených bytů.⁴⁰ Příprava k získávání spolupracovníků, jejich schvalování, řízení, obsluha a kontrola se prováděly podle zásad stanovených ve směrnících o agenturně operativní práci.⁴¹

Registraci osobních svazků spolupracovníků a neuskutečněného vázání dožadovali podle služební příslušnosti operativní pracovníci

- správ a samostatných odborů ústředního aparátu MV, zpravodajského odboru HS PS a SNZ **u 1. oddělení I. zvl. odboru MV,**

- KS-MV a VI. správy MV **u 1. skupin I. zvl. oddělení těchto součástí** (operativní pracovníci VKR prostřednictvím registračních pracovníků svých součástí podle podřízenosti),

- OŽD-MV, brigád PS, oddělení NZ **u 1. skupin I. zvl. oddělení KS-MV,** v jejichž obvodu se nacházelo vedení jejich útvaru.⁴²

38 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78, čl. 79 Služební předpis „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV (A-oper-II-1) – vydání“ z 1. 10. 1959, čj. Sv-00337/40-59. Viz https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/rmv_78_1959.pdf

39 Tamtéž. Základní ustanovení.

40 Tamtéž, část I, čl. 1. Evidence spolupracovníků.

41 Srov. ABS, f. A 6/3, inv. j. 556; http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/trmv_72_1954.pdf

42 Směrnice se nevztahovala na I. správu MV (viz pozn. 11), IX. správu MV (srov. ABS, f. 6/4, inv. j. 755. RMV č. 72, čl. 73 „Směrnice o evidenci a registraci operativně-technických svazků a krycích průkazů (A-oper-IX-2) z 15. 7. 1959, viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/zpravodajska-technika/rmv72-cl73-1959.pdf>) a rozvědku PS, které operativní svazky registrovaly dle vlastních instrukcí u svých součástí. Samostatná evidence a objektů rozpracovávaných zahraniční rozvědkou PS vznikla koncem září 1959, přeregistrovány byly agenturní svazky a o měsíc

Při registraci osobního agenturního svazku předkládali operativní pracovníci dožádání o zavedení svazku podepsané náčelníkem oddělení, statistickou a evidenční kartu, tematickou kartu⁴³ na krycí jméno (doplňovanou v průběhu spolupráce) a lustrační list.⁴⁴ Registrace spolupracovníka měla být prováděna do 48 hodin po „vázání“, u OO-MV a vzdálenějších útvarů do šesti dnů.

Pokud operativní pracovník zaváděl agenturní svazek na osobu evidovanou jako styk spolupracovníka nebo rozpracované osoby, musel předložit potvrzení od operativního pracovníka, který osobu jako styk evidoval, že se zrušením evidování osoby jako styku souhlasí. Registrace majitelů konspiračních a propůjčených bytů se prováděla obdobně jako u spolupracovníků. Nebylo-li nutné či možné uvádět jméno majitele propůjčeného nebo konspiračního bytu, registroval se tento byt na krycí jméno (heslo).

Registrátor byl povinen zkontrolovat před registrací správnost vyplnění všech dokumentů a prověřit, zda osoba nebyla již zaevidována.

Okresní oddělení MV (OO-MV), odbory VKR, OŽD-MV, zpravodajské oddělení brigád PS a NZ si vedly na spolupracovníky pomocné protokoly, do nichž byli zapisováni pořadově podle toho, jak byli získáváni. Na oddělení správ ústředního aparátu a krajských správ MV se vedly přehledy podle čísel svazků a řídicích orgánů, za účelem udržení přehledu zaevidovaných osob pro případy lustrace.⁴⁵

Spolupracovníci, které náčelníci součástí označili jako zvláště důležité, byli v protokolech osobních agenturních svazků registrováni pouze pod krycím jménem. Podle pravých jmen se na ně vedly kartotéky u náčelníků příslušných operativních součástí MV. Pokud „operativní potřeba“ vyžadovala, aby „řídící pracovník“ byl v případě lustrace „zvláštního spolupracovníka“ evidencí vyrozuměn, mohl si ho podle směrnice pod pravým jménem zaevidovat v některém druhu operativního svazku.

Operativní odbor (I. odbor) SNZ a operativní pracovníci NZ věznic a nápravně-pracovních táborů (NPT) registrovali, evidovali a ukládali všechny druhy svazků spolupracovníků a operativního rozpracování **u I. zvl. odboru MV a 1. zvl. oddělení KS-MV** tak, jako jiné operativní součásti.⁴⁶

---

později převzaty archivované svazky, dosud uložené u I. zvl. odboru MV. ABS, f. 6/5, inv. j. 361. NMV č. 15 „Směrnice o operativní evidenci osob a objektů rozpracovávaných zahraniční rozvědkou Pohraniční stráž – vydání“ z 24. 8. 1959.

43 ABS, f. 6/4, inv. j. 761. Rozkaz ministra vnitra č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 2. Registrace spolupracovníků. Statistickou, evidenční a tematickou kartu měl operativní pracovník ve všech rubrikách vyplňovat pravdivě, přesně a čitelně podepisovat.

44 Tamtéž. Lustrační listy nesměly být starší 30 dnů po obdržení od evidence. Při registrování agenturních svazků musely být vždy prověřeny v operativní kartotéce správy VB, v agenturně operativní kartotéce 1. zvl. oddělení KS-MV, jestliže osoba bydlela, pracovala byť i přechodně na území jiné KS-MV, i v kartotékách 1. zvl. oddělení těchto součástí nebo u I. zvl. odboru MV v agenturně operativní kartotéce; dále pak v operativní kartotéce I. správy MV, měla-li osoba vztah k zahraničí.

45 Tamtéž.

46 Tamtéž, čl. 3. Zvláštní způsoby registrace spolupracovníků.

Spolupracovníci se nesměli evidovat celostátně, ale výhradně v agenturně operativní kartotéce I. zvl. oddělení součástí MV „podle místa registrace“. V agenturně operativní kartotéce I. zvl. odboru MV tak mohly být evidovány pouze osoby zaregistrované operativními pracovníky ústředního aparátu MV (mimo I. a VI. správu MV a rozvědku PS), KS-MV Praha, OŽD-MV Praha, SNZ a Hlavní správou PS. Předpis opakovaně konstatoval, že také styky spolupracovníků se evidovaly „zásadně v kartotéce I. zvláštního oddělení součástí MV, kde je svazek zaregistrován“. Kromě toho však bylo možné „z nutných koordinačních důvodů“ evidovat spolupracovníky, jejich styky a „osoby neuskutečněného vázání“ v agenturně operativní kartotéce té součástí MV, „v jejímž obvodu působnosti dotyčná osoba, byť i přechodně“ žila, pracovala anebo měla „jiné osobní vztahy“.⁴⁷

Styky spolupracovníků, jako „osoby Stb operativního zájmu“, evidovali operativní pracovníci prostřednictvím registrátora I. zvl. odboru (oddělení) na základě lustračního listu, odsouhlaseného náčelníkem oddělení, a evidenční karty.⁴⁸ Evidované styky registrátor podchycoval na „kontrolní karty styků“. Jejich **vyjímání z agenturně operativní kartotéky** se realizovalo na základě písemného zdůvodnění schváleného náčelníkem oddělení.⁴⁹

Specifickým problémem zůstávalo evidování osob „při neuskutečněném vázání“.⁵⁰ Pokud se operativnímu pracovníkovi nepodařilo osobu zavázat ke spolupráci s pomocí „kompromitujících materiálů“, byl povinen rozhodnout, v jakém druhu operativního svazku měla být nadále rozpracována. Nebyl-li kompromitující materiál pro zahájení rozpracování „natolik závažný“ anebo nebyl žádný k dispozici, „avšak osoba byla již kontaktována“, měl operativní pracovník povinnost materiál uspořádat a s evidenční kartou uložit do „agenturního archivu“ I. zvl. odboru MV (I. zvláštních oddělení součástí MV).

V případě, že tato osoba již byla evidována „v evidencích“ MV (např. k operativnímu či vyšetřovacímu svazku, anebo dle rozkazu ministra vnitra č. 1/1959 „bývalí lidé“⁵¹), mohly se tyto materiály k archivovaným svazkům připojit jako podsvazek.⁵²

47 Tamtéž, čl. 4. Toto se uvádělo v rozhodnutí o zavedení svazku nebo v odůvodnění k evidování styku. Evidování spolupracovníků a jejich styků.

48 Tamtéž. Při evidování styku bylo třeba dodržovat zásadu, že osoba má být evidována jako styk jedenkrát. Vyžadovala-li to však nezbytná operativní potřeba, mohlo dojít po oboustranné dohodě operativních pracovníků k evidování osoby jako styku k několika spolupracovníkům. V těchto případech předkládal operativní pracovník při evidování styku lustrační list nebo potvrzenku se souhlasem náčelníka svého oddělení i náčelníka oddělení operativního pracovníka, který osobu poprvé jako styk zaevidoval.

49 Tamtéž.

50 Tamtéž, čl. 5. Evidování osob při neuskutečněném vázání. Tyto osoby se evidovaly u I. zvl. oddělení místní součástí.

51 Srov. ABS, f. 6/4, inv. j. 684. RMV č. 1 „Rozpracování, pozorování a evidování „bývalých lidí“ z 3. 1. 1959; http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozказы/rmv_no/rmv_1_1959.pdf; GRUNTORÁD, Jiří: *Akce NORBERT*. In: *Securitas Imperii* č. 2, ÚDV 1994, s. 16–18.

52 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 5.

Operativní pracovníci měli povinnost hlásit I. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupině I. zvl. oddělení příslušného útvaru) veškeré změny související s osobním svazkem spolupracovníka, zejména při:

- převedení informátora na agenta, agenta na informátora, informátora na rezidenta apod.; (předkládala se nová statistická karta),
- změně zaměření spolupracovníka do jiné problematiky nebo jiného ukazatele na statistické kartě; (předkládala se nová statistická karta).

Dodržovat hlášení těchto změn bylo nutné z důvodu zachování přesného stavu ve statistické kartotéce, na jejímž podkladě vypracovávaly I. zvl. odbor MV a I. zvl. oddělení KS-MV statistické přehledy pro nadřízené složky.

Při předávání osobního agenturního svazku mezi příslušníky jednoho pracoviště (schvalovaném náčelníkem oddělení), oddělení na oddělení, z odboru na odbor, se registrátorovi předkládala jedna statistická karta. Mezi součástmi MV byla nejprve nutná dohoda jednotlivých operativních pracovníků. Předávající příslušník byl povinen vypracovat důvodovou zprávu, ve které identifikoval součást, odbor, oddělení a jméno přebírajícího, kterému se svazek předával. V případě předání svazku jiné správě se prováděl „*rozběr osob procházejících ve svazku*“, přičemž předávající příslušník musel rozhodnout, které z nich dále povede v samostatném svazku. Toto opatření zajišťovalo, aby zájmové osoby zůstaly v evidenci I. zvl. odboru (oddělení) i po předání svazku, neboť registrátor při jeho odeslání vyjímá z agenturně operativní kartotéky evidenční karty styků. Pracovní svazek se při předávání osobního svazku spolupracovníka mezi součástmi MV zpravidla ukládal do agenturního archivu; ve výjimečných případech po rozhodnutí náčelníka součásti mohl být předán současně s osobním svazkem.

Při přebírání spolupracovníka Veřejné bezpečnosti přejímala součást MV jeho osobní svazek spolu se všemi dalšími materiály, kromě vyšetřovacího svazku. Na požádání operativního pracovníka MV byly vyjmuty evidenční karty z operativní evidence VB.⁵³ Po převzetí materiálů se zaváděl nový svazek spolupracovníka; původní se po ukončení spolupráce vracel zpět VB, což bylo vyznačeno v agenturním svazku MV. Při předávání spolupracovníka VB byla dvojmo zpracována důvodová zpráva, kterou po schválení náčelníkem součástí MV postoupili (někdy včetně zpráv o kriminální činnosti) operativní součásti VB. Osobní svazek spolupracovníka se následně ukládal s kopií důvodové zprávy do agenturního archivu.

Předávání agenturních osobních svazků spolupracovníků na I. správu MV (1. odbory KS-MV⁵⁴) se provádělo obdobným způsobem jako mezi jinými součástmi MV prostřednictvím I. oddělení I. zvl. odboru (1. skupin I. zvl. oddělení součástí MV). Vyjmutí a zničení evidenčních karet z evidence bylo zaznamenáno v registračním protokole.

Předávání svazků mezi odděleními, odbory (OO-MV) i mezi součástmi schvaloval v důvodové zprávě funkcionář, který podepisoval „verbovku“ („vázání“). U VKR

53 K 1. 10. 1960 vstoupil v platnost nový služební předpis VB-oper-I-2. Srov. ABS, f. A 6/5, inv. j. 376. NMV č. 30 z 10. 12. 1959, kterým byla mj. vydána „Instrukce o administrativě agentury a operativních spisů v součástech Veřejné bezpečnosti“, čj. VB-00618/01-1959.

54 Ke vzniku I. odborů KS-MV viz ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu*, s. 223–224.

mohl předání schválit náčelník odboru VKR (OVKR). Při každém předávání a přebírání svazku měla být evidovaným stykům věnována přiměřená péče a zajištěno, aby zadržené „*lustrační listy*“ či „*sdělení o lustraci*“ mohly být doručeny příslušnému operativnímu pracovníkovi, který spolupracovníka převzal k řízení. Operativní pracovník, který svazek přijal, byl povinen po navázání spolupráce předložit osobní agenturní svazek k přeregistraci, jež se prováděla identickým způsobem jako registrace. Jestliže operativní pracovník z nějakého důvodu nepokračoval ve spolupráci, agenturní svazek se ukončoval a ukládal do agenturního archivu.

Pokud měl být spolupracovník „*rozpracován jako objekt*“, zakládal se na něho příslušný druh operativního svazku. Podle příčiny ukončení spolupráce (vyzrazení, provádění trestné činnosti, odmítnutí spolupráce apod.), charakteru a množství materiálu, operativní pracovník buď svazek uložil do agenturního archivu anebo materiály vyjmul a zařadil do operativního svazku, svazek spolupracovníka ukončil a se souhlasem příslušného funkcionáře komisionálně zrušil.

Osobní agenturní svazky, pracovní svazky a materiály nezavázaných osob se do agenturního archivu ukládaly podle příslušnosti registrace:

- správy ústředního aparátu MV, KS-MV Praha, zpravodajský odbor HS PS, OŽD-MV Praha **do archivu 1. oddělení I. zvl. odboru MV**,

- VKR, svazky spolupracovníků a neuskutečněného vázání, důstojníků a vojáků po dobu jejich činné a základní služby **do archivu 1. zvl. oddělení VI. správy MV**,

- KS-MV **do archivů 1. skupin 1. zvl. oddělení vlastní součásti**,

- OŽD MV, NZ a brigády PS **u 1. skupin 1. zvl. oddělení, kde byli spolupracovníci zaregistrováni**, které je pak zasílaly **do archivu 1. zvl. oddělení v místě bydliště osoby**.

Při ukončení spolupráce a před uložením svazku spolupracovníka do agenturního archivu vypracoval operativní pracovník závěrečnou zprávu, ve které mj. určil dobu archivace,⁵⁵ případně označil svazek za „zvláštní“, přičemž uvedl, který funkcionář

55 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 14. Ukončení svazku a uložení do archivu MV. Doba úlože svazků spolupracovníků byla stanovena následovně: „[...] **na 20 let:** a) všechny osobní svazky rezidentů, b) osobní svazky agentů, na podkladě jejichž materiálů byly zatčeny a odsouzeny rozpracované osoby nebo provedeno profylaktické opatření, c) osobní svazky spolupracovníků, kteří byli vyřazeni z činné agenturně informační sítě pro desinformaci, provokaci a dublaření, d) osobní svazky spolupracovníků – cizinců, kteří odjeli za hranice, e) osobní svazky spolupracovníků, kteří byli odsouzeni, f) osobní svazky spolupracovníků mající pro součást MV operativní hodnotu; **na 10 let:** a) osobní svazky agentů, na podkladě jejichž materiálů nebyly zatčeny a odsouzeny rozpracované osoby, b) osobní svazky agentů, kteří byli dekonspirováni nikoliv vlastní vinou, c) všechny svazky majitelů konspiračních a propůjčených bytů; **na 5 let:** a) osobní svazky agentů, kteří neměli konkrétní účast na rozpracování osob a byli vázání na vlasteneckém podkladě, b) osobní svazky informátorů, kteří měli účast na konkrétním rozpracování osob, c) osobní svazky na zemělé rezidenty, agenty, informátory, na podkladě jejichž zpráv bylo provedeno zatčení osob, d) materiály neuskutečněného vázání; **na 3 roky:** a) osobní svazky informátorů, kteří se nezúčastnili konkrétního agenturního rozpracování osob, b) osobní svazky informátorů, kteří byli vyřazeni z činné agenturní sítě pro pracovní neschopnost a dekonspiraci.“

schvaloval zapůjčování svazku z archivu (ministr vnitra, náměstek, náčelník správy nebo odboru součásti, která svazek do archivu ukládala).⁵⁶

Za „zvláštní“ svazky spolupracovníků, ukládané v agenturním archivu, se označovaly svazky rezidentů a agentů významných a důležitých pro MV ze státně bezpečnostního hlediska. V každém případě šlo o svazky „agentů, kteří se zúčastnili konkrétního rozpracování osob žijících v kapitalistických státech, a za tím účelem byli vysíláni za hranice.“ Tyto svazky se označovaly písmenem „Z“ a jejich uložení schvaloval na návrh operativního pracovníka funkcionář, který podepisoval „verbovku“ spolupracovníka.

V případě, že se spolupracovník stal příslušníkem MV, jeho svazek se zrušil současně s evidenčními, statistickými i tematickými kartami.

Při obnovování spolupráce se spolupracovníkem předkládal operativní pracovník povinně 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupině 1. zvl. oddělení ostatních součástí MV) svazek, vyžádaný z agenturního archivu k přeregistraci s jednou statistickou a jednou evidenční kartou. Postup byl obdobný jako při registraci nového svazku spolupracovníka, pouze s tím rozdílem, že ve statistickém přehledu se spolupracovník vykazoval ve sloupci „Obnovená spolupráce“.

Jestliže spolupráci obnovovala IX. správa MV (9. odbor KS-MV) musel být svazek spolupracovníka zachován v původním stavu a po ukončení spolupráce uložen opět do archivu té součásti, odkud byl vyzvednut. Obnovení spolupráce bylo zachyceno příčinným záznamem ve svazku.⁵⁷

V rámci inventarizace bylo 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupiny 1. zvl. oddělení KS-MV) povinno provádět každé dva roky kontrolu agenturního archivu, a to jak z hlediska „uložení jednotlivých svazků“, tak kvůli potvrzení, že o všech svazcích mělo „náležitý přehled“. O výsledcích kontroly se podávala zpráva příslušnému náměstkovi ministra vnitra, u KS-MV náčelníku součásti.

Podle směrnice byla realizována i „skartace“, tj. vyřídování agenturních svazků z archivu po uplynutí jejich „doby uložení“. O tom, které svazky se ničily, a které po posouzení jejich agenturně operativní hodnoty zůstávaly nadále v agenturním archivu, rozhodovala komise, která svazek uložila do archivu. Tvořili ji dva příslušníci operativní součásti MV a jeden pracovník z 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupiny 1. zvl. oddělení KS-MV); po prostudování svazku určeného ke skartaci rozhodli

56 Pravidla zapůjčování upravoval čl. 8 směrnice.

57 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 7. Postup při změně druhu a zaměření spolupracovníka, předání spolupracovníka, ukončení a obnovení spolupráce. Spolupracovníci operativní techniky byli evidováni ve všeobecné evidenci spolupracovníků MV u I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení KS-MV) na rozdíl od krátkodobých technických spolupracovníků, kteří byli vedeni pouze v evidenci IX. správy MV a evidencích 9. odborů (oddělení) KS-MV. ABS, f. 6/4, inv. j. 749. RMV č. 66, čl. 67 „Směrnice o používání operativní techniky (A-oper-IX-1)“ z 15. 6. 1959, stať V. Spolupracovníci pro operativní techniku MV. Viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/zpravodajska-technika/rmv66-cl67-1959.pdf>

o jeho zničení,⁵⁸ které se zaznamenalo v registračním a archivním protokolu. Z agenturně operativní kartotéky se vyjala a zničila evidenční karta. Také z archivní kartotéky podle krycích jmen se vyndala karta, učinil se na ní potřebný záznam a uložila se odděleně. Pokud byl agenturní svazek spolupracovníka evidován též u jiné součásti, měl pracovník registrace požádat o vyjmutí a zničení karty i u této součásti.⁵⁹

Druhy operativních svazků

Příslušníci operativních součástí MV pracovali nadále s následujícími druhy operativních svazků – skupinový operativní svazek, osobní operativní svazek, agenturně pátrací svazek, pozorovací svazek, svazek prověření signálu na osobu, objektový svazek, kontrolní svazek, mapa zpráv⁶⁰ – které se zaváděly:

- **skupinový operativní svazek** na základě prověřených poznatků „na skupinu osob (nejméně dvě osoby)“, podezřelou ze spojení „k provádění nepřátelské činnosti proti lidově demokratickému zřízení“. Každá osoba, „činná v protistátní skupině nebo organizaci“, měla být aktivně rozpracována ve vlastním osobním operativním nebo agenturně pátracím svazku, který byl součástí svazku skupinového.

- **osobní svazek** na základě prověřených poznatků „k aktivnímu agenturnímu rozpracování osoby podezřelé z provádění protistátní činnosti“. Rozpracování v osobním operativním svazku bylo definováno jako „hluboké prověření všech okolností souvisejících s podezřením z provádění protistátní činnosti, opatření přímých i nepřímých důkazů a jejich zadokumentování prostřednictvím všech dosažitelných agenturně operativních prostředků“.

- **agenturně pátrací svazek** na známého i neznámého pachatele nebo osobu podezřelou „ze spáchání protistátního trestného činu, ukrývajícího se před orgány bezpečnosti“⁶¹, na neznámého pachatele „zpravidla v případech, kdy je spáchán protistátní trestný čin a pachatele je třeba agenturně operativními prostředky zjistit“. Po zjištění a dopadení pachatele se svazek ukončoval. Pokud byl pachatel zjištěn, nicméně se však nadále ukrýval „před orgány bezpečnosti“, převáděl se „svazek na osobu“ a zavádělo

58 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 10. Inventarizace agenturního archivu a skartace svazků spolupracovníků. O zničení se sepisoval zápis, ve kterém se uvádělo jméno, příjmení, data osoby, registrační číslo svazku spolupracovníka, arch. č. svazku, stručná charakteristika osoby a důvod zrušení svazku. Zápisy o zničení svazků po podepsání všemi členy komise a náčelníkem I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení KS-MV) se ukládaly u pracovníka registrace.

59 Tamtéž.

60 Tamtéž, část II. Evidence operativního rozpracování, čl. 11. Druhy operativních svazků. Srov. GULA, Marian – VALIŠ, Zdeněk: *Vývoj typologie svazků v instrukcích pro jejich evidenci*, s. 124–128.

61 Při tom nebylo rozhodující, zda se zdržoval na území ČSR anebo mimo něj. ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 11. Podle 2. doplňku k služebnímu předpisu A-oper-II-1 (čl. 16 RMV č. 16/1961) byla tato věta škrtnuta.

se příslušné pátrání. V průběhu vedení svazku, ale i „při jeho dočasném uložení v operativní úloži“, se osoby „důvodně podezřelé z účasti na spáchání trestného činu“ evidovaly jako styky.

- **pozorovací svazek** za účelem „dlouhodobého pozorování osob představujících operativní zájem státně bezpečnostní, tj. osob, u nichž na základě jejich třídního původu, kompromitující činnosti za bývalých režimů nebo na základě zjištěných poznatků lze předpokládat nepřátelskou činnost a jež mohou tvořit bázi nepřátelských rozvědek.“ Směrnice dokonce stanovila operativním pracovníkům MV kategorie osob, z nichž měli vytypovat ty osoby, jejichž činnost bylo účelné „z Stb hlediska [...] soustavně pozorovat“ agenturní sítí i za pomoci VB:

- představitelé a zaměstnanci kapitalistických zastupitelstev a misí,
- někteří vísoví cizinci z kapitalistických států a čs. občané udržující s nimi styky,
- vyšší funkcionáři a někteří aktivní členové bývalých nacistických, fašistických a reakčních stran a jejich odnoží (např. NSDAP, SS, SA, Henleinova strana, Agrární strana, Selská jízda, Národní sjednocení, Vlajka, Národní garda, Hlinkova strana, Hlinkova garda a jiné).
- vyšší funkcionáři a někteří aktivní členové bývalých reakčních organizací a spolků z předmnichovské republiky a okupace (např. Junák, Orel, Sokol, Kuratorium, Veřejná osvětová služba, Liga proti bolševismu, Svaz pro spolupráci s Němci a tak podobně),
- vládní představitelé a poslanci buržoasních stran a organizací z doby I. ČSR, protektorátu a Slovenského státu a kolaboranti, kteří aktivně pomáhali fašistickým okupantům,
- buržoasní nacionalisté, sionisté, trockisté, revisionisté a jiní šířitelé protimarxistických ideologií, kteří se svou činností jako takoví projevují,
- reakční představitelé církví a sekt,
- reakční činitelé společnosti a klubů (např. YMCA, YWCA, Rotary club, Svaz přátel USA),
- bývalí úředníci a zástupci cizích kapitalistických průmyslových obchodních firem a organizací, představující báze kapitalistických rozvědek (např. Ciba, Siemens, UNR-RA, Joint),
- bývalí vyšší činitelé kapitalistického státního aparátu (justice, ministerstva zahraničních věcí, obchodu, financí, policie, četnictva a armády, zvláště vojenských zpravodajských orgánů, kteří absolvovali různé zpravodajské školy, kursy, parakursy v západních armádách a v armádě I. ČSR) atd.,
- bývalí agenti nepřátelských rozvědek a státního aparátu z doby nesvobody a I. ČSR,
- býv. představitelé buržoasie jako továrníci, majitelé dolů, větší akcionáři, členové a vedoucí činitelé správních rad, koncernů, monopolů, syndikátů a bank, velkoobchodníci, velkostatkáři a jejich rodinní příslušníci,
- bývalí přísluhovači buržoasie jako ředitelé bank, továren, dolů, hutí aj. buržoasní odborníci, jejichž poměr k lidově demokratickému zřízení není dosud vyjasněn nebo je nepřátelský,
- bývalí představitelé buržoasního odboje protektorátu a tzv. Slovenského státu,

- někteří navrátilci a amnestanti z kapitalistických států, zejména však ti, kteří opus-tili ČSR po osvobození v roce 1945 a po únoru 1948,

- všechny osoby po propuštění z vazby, které si odpykávaly trest za špionáž, teror, diverzi a jiné zvláště nebezpečné protistátní trestné činy,

- jiné osoby nebezpečné lidově demokratickému zřízení, podle jednotlivých proble-matik a linie práce operativních součástí MV.⁶²

- **svazek prověření signálu** k prověření „signálních poznatků o protistátní činnosti osoby (projevování zájmu o skutečnosti představující státní tajemství, mimoslužební ná-vštívy zastupitelských úřadů kapitalistických států, podezřelý styk, nebo dopisování s oso-bami v kapitalistických státech a tak pod.) získaných agenturou, vyšetřováním, hlášením různých úřadů, občanů a podobně, za účelem potvrzení jejich pravdivosti.“ K prověření těchto signálů byla od zavedení svazku stanovena šestiměsíční lhůta, kterou náčelník součásti (u VKR náčelník operativního odboru) prodlužoval ve zvláštních případech o dva až tři měsíce. Potvrdil-li se signál o protistátní činnosti, převáděl se tento svazek na jiný druh operativního svazku. V opačném případě, pokud nebylo nutné pokračovat v prověřování, se svazek rušil. Za situace, kdy pro důležitost materiálů je nešlo zničit, se mohl svazek převést na pozorovací nebo uložit do operativního archivu.

- **objektový svazek** na důležité objekty národního hospodářství, na státní a veřej-né instituce, úseky státních hranic a podobně, „za účelem státněbezpečnostní ochrany před nepřátelskou činností a podle jednotlivých problematik operativních součástí MV, za účelem státněbezpečnostního dozoru a sledování nepřátelské činnosti bývalých reakč-ních institucí, organizací a spolků, úřadoven a centrální kapitalistických rozvědek a jejich ambasad a nepřátel v některých organizacích tehdejšího veřejného života.“ V objekto-vém svazku byly soustředovány „důležité poznatky z objektu nebo problematiky“, kte-ré vytvářely operativnímu pracovníkovi „základnu pro správnou orientaci“ při jeho činnosti. Vedení objektových svazků mělo zajistit správné a přehledné sledování „po-liticko bezpečnostní situace daného objektu (báse)“ a účinné zaměřování agenturní sítě.

„Uspořádání objektového svazku a zejména soustavné doplňování přehledů o ob-jektu, zvláště pokud jde o třídní a politické složení zaměstnanců a vedení závodu nebo úřadu, obsah a závady ve výrobě, zpravodajské a agenturní sítě vlastní (dle krycích jmen a registračních čísel svazků), zranitelnost úseku výroby, seznamy a rozmístě-ní rozpracovaných a evidovaných osob, atp., to vše musí být základem dobré státně bezpečnostní práce ve svěřeném objektu nebo bázi. Proto operativní pracovník, který objektový svazek vede, vypracovává minimálně jednou za rok situační právu, před-kládá ji svému nadřízenému náčelníku (dle důležitosti objektu) a po jeho vyjádření ji zakládá do svazku.

U pevných objektů (závodů, úřadů) vede objektový svazek ta součást (správa, od-bor, oddělení, OO-MV), která provádí přímý dozor nebo ochranu objektu. Nadřízená

62 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 12. Použití jednotlivých druhů operativních svazků.

součást může si za účelem řízení operativní práce v objektu zavést kontrolní svazek. Je-li to nutné, vedou si operativní pracovníci u objektového svazku tohoto druhu samostatně díly na jednotlivé úseky objektu (např. ZVIL v Plzni – samostatnou mapu na kovárnu, slévárnu, apreturu apod.).

Objektové svazky zaváděné podle problematiky nebo bázi zavádí se zpravidla u nadřízené součásti. (Např.: KS-MV Brno, 3. odbor zavádí objektový svazek na římsko-katolickou církev a k němu si vede pomocné mapy jednotlivých OO-MV, které plní funkci kontrolních svazků. Jednotlivá OO-MV v rámci KS-MV vedou u sebe díly hlavního objektového svazku vedeného na 3. odboru a zařazují do něho materiály k problematice římsko-katolické církve (v rámci svého okresu.)

Vyžaduje-li to potřeba, může být objektový svazek po linii nebo bázi zaveden i u nižších útvarů samostatně (např. u OO-MV).⁶³

- **kontrolní svazek** u součásti, která u podřízeného útvaru kontrolovala nebo řídila důležitou akci. Tento svazek (mapu) si vyžadoval náčelník odboru – na centrále náčelník oddělení – u I. zvl. odboru (oddělení). Kontrolní svazek se tam však neregistroval ani neukládal do archivu. Po dobu operativního rozpracování se v něm soustřeďovaly kopie příkazů a zpráv o jejich splnění. Na základě rozhodnutí náčelníka, který vydal souhlas k jeho zavedení, se svazek po určené době (zpravidla dva roky) komisionálně ničil. U kontrolního svazku objektového svazku se nepotřebné materiály pravidelně vyřídily, vyjímaly a komisionálně ničily.

- **mapy zpráv** výhradně k opatřením a událostem mimořádného významu (např. volby, státní nebo místní zvláštní události, pohraniční operace u PS, akce a oslavy, které StB zajišťovala nebo sledovala). Soustřeďovaly se v nich přehledně uspořádané pokyny a zprávy o bezpečnostních opatřeních a jejich výsledcích, přehledy o náladě obyvatel, politické reagenci jednotlivých vrstev obyvatelstva apod. Po ukončení akce zůstávala mapa zpráv podle potřeby na odboru (oddělení) anebo se ukládala do operativního archivu.

Pokud se v průběhu rozpracování nebo prověřování „případu“ ukázalo, že materiály, na jejichž podkladě byl operativní svazek zaveden, se nezakládaly na pravdě anebo šlo pro StB o bezvýznamné poznatky, byl svazek na základě návrhu schváleného náčelníkem operativní součásti MV komisionálně zničen. Protokol o zničení svazku operativní pracovník předával registrátorovi I. zvl. odboru (oddělení).⁶⁴

Registrace operativních svazků se podle služební příslušnosti operativního pracovníka prováděla u I. zvl. odboru MV, I. zvláštních oddělení KS-MV a VI. správy MV:

- operativní pracovníci správ a samostatných odborů ústředního aparátu (kromě I. správy MV), HS PS a SNZ **u I. zvl. odboru MV**,
- operativní pracovníci KS-MV (kromě I. odborů KS-MV) a VI. správy MV **u I. zvl.**

63 Tamtéž.

64 Tamtéž, čl. 12. Použití jednotlivých druhů operativních svazků.

oddělení vlastních součástí (operativní pracovníci VKR prostřednictvím registrátorů svých součástí podle podřízenosti),

- operativní pracovníci OŽD MV, brigád PS a operativní pracovníci pasových kontrol, NPT a věznic NZ **u 1. zvl. oddělení KS-MV**, na jejímž území se nacházelo vedení jejich útvaru.

Při registraci předkládali operativní pracovníci tyto vyplněné tiskopisy:

- u osobních, agenturně pátracích, pozorovacích svazků a svazku prověření signálu rozhodnutí o zavedení svazku, statistickou kartu, evidenční kartu, lustrační listy,
- u skupinových svazků rozhodnutí o zavedení svazku a statistickou kartu,
- u objektových svazků a agenturně pátracích svazků na neznámého pachatele rozhodnutí o zavedení svazku (volnou formou) a statistickou kartu.

Lustrační listy musely být při registrování uvedených druhů operativních svazků na osoby vždy prověřeny v operativní evidenci správy VB, v evidenci 1. zvl. oddělení KS-MV (vojenské osoby mimo to ještě u VI. správy MV), pokud osoba bydlela či pracovala (i přechodně) na území jiné KS-MV, i v evidenci 1. zvláštních oddělení těchto součástí, u I. zvl. odboru MV v agenturně operativní evidenci a v operativní evidenci I. správy MV, měla-li osoba vztah k zahraničí.⁶⁵

Statistickou a evidenční kartu vyplňoval operativní pracovník ve všech rubrikách pravdivě, přesně a čitelně ji podepisoval.

Pokud příslušník zaváděl operativní svazek na osobu, která byla evidována jako styk rozpracované osoby, musel předložit potvrzení od evidujícího operativního pracovníka, že odsouhlasil zrušení evidování jeho styku.

Odbory (OO-MV) a útvary jim na roveň postavené, vzdálené od operativní evidence, vedly si pro svou potřebu „pomocné protokoly“; kromě toho mohly vést také „pomocnou kartotéku“ všech evidovaných osob. V pomocném protokole i kartotéce bylo nutno provádět všechny změny (předání, ukončení, převod apod.).⁶⁶

Pravomoc při zavádění operativních svazků byla upravena:

- **skupinový, osobní operativní, agenturně pátrací a objektový svazek** schvalovali náčelníci operativní správy MV a OŽD-MV;
- **pozorovací svazek** a svazek **prověření signálu** schvalovali náčelníci odboru (pro OO-MV náčelník odboru KS-MV po linii práce), OŽD-MV a operativního oddělení NZ. O zavedení mapy zpráv rozhodovali náčelníci operativní součásti MV a odboru OŽD-MV. S ohledem na odlišnou organizační strukturu složek VKR⁶⁷ a PS⁶⁸ **byla u nich pravomoc při zavádění operativních svazků stanovena odlišně:**

65 Tamtéž, čl. 13. Registrace operativních svazků. Lustrační listy nesměly být starší 30 dnů po obdržení od evidence.

66 Tamtéž.

67 Srov. POVOLNÝ, Daniel: *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky v letech 1945–1990*. VHÚ. Praha 2009, s. 42–49.

68 Srov. PULEC, Martin: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrčených na státních hranicích 1945–1989*. Sešity č. 13. ÚDV, Praha 2006, s. 20.

- **skupinový operativní svazek** u VKR schvalovali náčelník VI. správy MV, u PS náčelník zpravodajského odboru HS PS;
- **osobní operativní a pátrací svazek** u VKR schvalovali náčelník operativního odboru VKR, u PS náčelník zpravodajského odboru HS PS;
- **pozorovací svazek** a svazek **prověření signálů** schvalovali u VKR náčelník oddělení VKR, u PS náčelník zpravodajského oddělení brigády PS;
- **objektový svazek** schvalovali u VKR náčelníci operativního odboru VKR a OVKR, u PS náčelník brigády PS;
- o **mapě zpráv** rozhodovali u VKR náčelníci operativního odboru VKR a OVKR a u PS velitel brigády.

Výjimky ve schvalovací pravomoci se vztahovaly na osoby, jež vykonávaly „vyšší funkce ve veřejném, politickém a hospodářském životě“, do nichž byly schváleny politiky ÚV KSČ a vládou, a na objekty zvláště důležitého charakteru (vyšší státní úřady a instituce) schvaloval zavedení svazku ministr vnitra nebo jeho náměstek.

Na osoby, které byly schvalovány do funkce byrem krajského výboru KSČ a krajským národním výborem, schvalovali zavedení svazku náčelníci správy MV, KS-MV, OŽD-MV, odboru VKR a velitel brigády PS (kromě svazků, které příslušely HS PS) bez rozdílu svazku.

U VKR schvaloval svazek osoby – počínaje funkcí velitele pluku a výše, a civilní osoby schválené do funkce byrem krajského výboru KSČ a KNV – náčelník VI. správy MV.⁶⁹

Osoby, na něž byly zaregistrovány osobní, agenturně pátrací, pozorovací svazky anebo svazky prověření signálu, se evidovaly v agenturně operativní kartotéce 1. zvl. oddělení součástí MV podle místa registrace a u 1. zvl. odboru MV celostátně.

Operativní pracovníci ústředního aparátu MV (kromě I. správy), KS-MV a OŽD-MV Praha, SNZ, HS PS evidovaly registrované osoby v agenturně operativní kartotéce 1. zvl. odboru MV.

Styky rozpracovaných osob se evidovaly v agenturně pátrací kartotéce 1. zvl. oddělení součástí MV, kde byl svazek zaregistrován. Z koordinačních důvodů byly rozpracované osoby a jejich styky zároveň evidovány v agenturně operativní kartotéce té součástí MV, v jejímž obvodu působnosti dotyčná osoba byť i přechodně žila, pracovala nebo měla jiné osobní vztahy. Tuto informaci obsahovalo rozhodnutí o zavedení svazku nebo odůvodnění k evidování styku. Jako styky rozpracovaných osob operativní pracovníci evidovali osoby, které během rozpracování v osobním, agenturně pátracím nebo pozorovacím operativním svazku měly udržovat s rozpracovanou osobou styky „*takového rázu*“, že zasluhovaly „*státobezpečnostního operativního zájmu*“. V agenturně pátracím svazku na neznámého pachatele se evidovaly jako styky osoby z operativního hlediska „*důvodně podezřelé z účasti na spáchání trestného činu*“.

69 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 14. Schvalovací proces při zavádění operativních svazků.

Hlavním důvodem evidování styků kromě „nezbytné koordinace práce“ bylo zajištění operativního rozpracování „blokováním osob“ při lustraci a ochrana před jeho narušením ze strany jiného operativního pracovníka.

Styky rozpracovávaných osob příslušníci evidovali prostřednictvím registrátora I. zvl. odboru (oddělení), jemuž předkládali evidenční kartu a lustrační list, jehož zadní strana obsahovala výsledek lustrace a zdůvodnění schválené náčelníkem oddělení.

Při evidování styku byla zdůrazněna zásada soustřeďovat poznatky do jednoho svazku a potřeba evidovat osobu jako styk pouze jedenkrát. Jen v případě nezbytné operativní potřeby, a za oboustranné dohody operativních pracovníků, mohl být styk evidován k několika rozpracovaným osobám. Za této situace předkládal příslušník při evidování styku lustrační list nebo stvrzenku. Na stvrzence byl vyjádřen jak souhlas jeho náčelníka oddělení, tak i náčelníka oddělení (operativního pracovníka, který osobu poprvé zaevidoval).

O všech evidovaných osobách se na odděleních operativních součástí měly vést přehledy čísel svazků i příslušníků, z důvodu rychlé orientace při lustrování osob jinými „orgány“ MV.

Vyjímání styků z operativní evidence se provádělo pouze po písemném zdůvodnění schváleném náčelníkem oddělení, které se po vyjmutí karty styku z agenturně operativní evidence ukládalo u příslušného registrátora.

Zvláštní poznámka konstatovala, že osoby procházející v objektových svazcích, kontrolních svazcích a mapách zpráv se neevidovaly. Pokud na ně existovaly „závažné státně bezpečnostní poznatky“, musely být evidovány v některém druhu operativního svazku. Z osob rozpracovaných operativními pracovníky NZ a NPT se evidovaly pouze osoby nebo jejich styky, nacházející se mimo výkon trestu (civilní osoby). I. správa MV a I. odbory KS-MV mohly podle zvážení a své operativní potřeby evidovat vybrané osoby v evidenci I. zvl. odboru MV, popřípadě I. zvl. oddělení příslušné KS-MV.⁷⁰

„Administrativní uspořádání operativních svazků spočívá v soustavné presentaci, tj. zapisování do seznamu dokumentů a připojování spisů pomocí rychlovazačů do svazků podle předtisku jejich jednotlivých částí. Dále je operativní pracovník povinen soustavně doplňovat „seznam osob nacházejících se ve svazku“ (jmenný rejstřík u osobních, agenturně pátracích a pozorovacích svazků) a vyznačovat v něm osoby zaevidované jako styky. Jestliže jsou ve svazku zařazeny obálky s dokumenty, musí být na nich vyznačeno, jakých dokumentů a kolik obálka obsahuje.

Informační a souhrnné zprávy pro nadřízené součásti se odesílají pod číslem jednacím a opisy, s vyznačením v kolika exemplářích byla zpráva vyhotovena, se zařazují do příslušného operativního svazku.

Všechny písemné záznamy, zařazené v operativních svazcích, musí být podepsány vlastnoručně příslušnými pracovníky, kteří je zhotovili a případně schválili.

70 Tamtéž, čl. 15. Evidování osob v operativních svazcích.

S materiály získanými technickými prostředky se manipuluje podle zvláštních směrnic.

Do skupinového operativního svazku se zařazují materiály společné pro celou skupinu. Do osobních svazků připojených ke skupině se zařazují materiály a dokumenty týkající se osoby, na níž je svazek zaveden, do objektových svazků nebo jejich dílů zakládají se materiály obsahující státně bezpečnostní poznatky, vztahující se k příslušnému objektu (bázi, problematice), pokud nepatří do některého jiného operativního svazku nebo na jejichž podkladě není nutno některý operativní svazek založit.

V každé části nebo dílu objektového svazku k jednotlivými tématickým bodům (organizace objektu, nepřátelské báze, vlastní agenturní síť, závady ve výrobě atp.) mohou se vést pomocné mapy (díly) se samostatným obsahem dokumentů, které se v průběhu vedení svazku soustavně doplňují. Jednotlivé mapy (díly) se zapisují do seznamu dokumentů hlavního objektového svazku.

Vyjímá-li operativní pracovník z operativního svazku některé písemnosti, vyznačí v seznamu dokumentů vedle zápisu kdo, kdy a proč je vyjmul.

V kontrolním svazku a mapě zpráv se materiály zařazují chronologicky podle dat. Operativní svazky se ukládají v kovových skříních u operativního pracovníka.

Ostatní písemnosti (běžná spisová agenda operativních správ, odborů, oddělení, které podle svého obsahu není možno připojit do žádného operativního svazku a to skupinového, osobního, agenturně pátracího, pozorovacího, svazku prověření signálu, objektového nebo mapy zpráv nebo nelze některý z nich na jejich základě založit), vyřizují a ukládají se podle administrativního pořádku MV-adm-I-1 a 2.⁷¹

Obsahuje-li spis poznatky k problematice jiné součásti (odboru, oddělení OO-MV) odstupuje se této součásti k přímému využití nebo založení.⁷²

Změna archivace svazkové agendy

Poněkud nesrozumitelně směrnice definovala důvod změny operativního svazku: Byla-li „v důsledku zjištěných poznatků v průběhu agenturně operativní práce změněna její forma“, měl operativní pracovník povinnost provést „i změnu charakteru“ příslušného operativního svazku. Všechny převody operativních svazků se prováděly prostřednictvím I. zvl. odboru MV (oddělení KS-MV) na podkladě „Rozhodnutí o převedení operativního svazku“, schváleného funkcionářem MV s kompetencí příslušný svazek zavádět.

Při změně svazku prověření signálu na pozorovací, agenturně pátrací nebo osobní, pozorovacího svazku na agenturně pátrací nebo osobní, osobního svazku na agenturně pátrací, osobního a agenturně pátracího svazku na pozorovací, či připojení

71 Srov. ABS, f. 6/4, inv. j. 168. TRMV č. 50 „Služební předpis MV-adm-I-1 „Administrativní pořádek MV“ – vydání“ z roku 1954.

72 ABS, f. 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 16. Uspořádání operativních svazků.

osobního nebo agenturně pátracího do skupinového svazku, předkládal operativní pracovník I. zvl. odboru MV (oddělení) původní svazek k přeregistraci, rozhodnutí o převedení svazku (při převedení na agenturně pátrací svazek („Rozhodnutí o pátrání“) a jednu statistickou kartu (změnila-li se problematika nebo charakter trestného činu).

V případě, že skupinový svazek nebyl dosud zaveden, předkládal současně „Rozhodnutí o zavedení skupinového svazku“ a statistickou kartu skupinového svazku. Zvláštním případem bylo rozpracování osoby, jako člena „*protistátní skupiny*“, s již zavedeným svazkem prověření signálu (pozorovacím svazkem), kdy se svazek před zařazením „*do skupiny*“ převáděl na osobní nebo agenturně pátrací.

Naopak vyjmutí osobního nebo agenturně pátracího svazku ze skupinového ohlašoval operativní pracovník I. zvl. odboru (oddělení) vyplněním tiskopisu „Rozhodnutí o převedení ze skupinového svazku“.

Osobní, agenturně pátrací a pozorovací svazek nebylo dovoleno převádět na svazek prověření signálu.

Pokud byla osoba rozpracovaná v operativním svazku zavázána ke spolupráci, mohl operativní pracovník podle charakteru a množství soustředěného materiálu tento svazek buď uložit do archivu anebo materiály vyjmout, zařadit do svazku spolupracovníka a operativní svazek se souhlasem příslušného funkcionáře zrušit. V důvodové zprávě o zrušení operativního svazku neměla být informace o „*zaverbování*“.

Operativní svazky se mezi součástmi předávaly zejména v případech, že osoba, na niž byl svazek zaveden, změnila bydliště, zaměstnání, nebo to vyžadovala „*agenturně operativní práce*“. Předávání se realizovalo zásadně za součinnosti I. zvl. odboru MV (1. zvláštních oddělení).

Předávající pracovník povinně zpracoval důvodovou zprávu (pravdivou a správně vystihující celý případ), aby přejímající měl přehled o tom, jakým způsobem se na případu pracovalo, jakých výsledků bylo dosaženo, případně jaký další postup je doporučován. Předávané svazky navíc musely být v naprostém administrativním pořádku. Zejména byla zdůrazněna potřeba věnovat péči evidovaným stykům, a zajistit tak, aby zadržené lustrační listy nebo sdělení o lustraci mohly být evidencí doručeny novému operativnímu pracovníku.

V rámci oddělení, změnila-li se problematika rozpracování, schvaloval předání operativního svazku jeho náčelník schválením důvodové zprávy; z oddělení na oddělení náčelník odboru. Přejímající příslušník předkládal zprávu – včetně nové statistické karty – registrátorovi I. zvl. odboru (oddělení). Předávání z odboru na odbor (OO-MV) v rámci jedné součásti schvaloval náčelník, udělující souhlas k zavedení svazku. Přeregistrace se v tomto případě neprováděla, pouze přejímající příslušník předkládal operativní svazek registrátorovi s novou statistickou kartou k provedení příslušných změn.

Předávání svazků mezi operativními součástmi MV se dělo vždy po předchozí dohodě, zachycené v důvodové zprávě, schválené náčelníkem předávající součásti. Předávající operativní pracovník byl povinen provést rozbor osob procházejících

ve svazku a rozhodnout, kterou z nich dále povede v samostatném operativním svazku. V ústřední kartotéce u I. zvl. odboru MV zůstávala evidenční karta rozpracované osoby až do doručení nové evidenční karty.

Předávání operativních svazků na I. správu MV se také mělo realizovat prostřednictvím I. zvl. odboru MV (oddělení KS-MV); předávající zároveň žádal o vyjmutí evidenčních karet z evidence. Přejímající operativní pracovník provedl přeregistraci přijatého svazku u I. zvl. odboru (oddělení), přičemž předložil po jedné statistické a evidenční kartě, případně karty styků. Při převzetí agenturně pátracího svazku na osobu, po níž bylo vyhlášeno celostátní pátrání (bez ohledu na druh pátrání), musel operativní pracovník požádat I. zvl. odbor (oddělení) MV o provedení změny v pátrání (označení součásti, již je nutno zasílat poznatky, nebo předat dopadenou osobu, doplnění nebo změnu požadavků a úkonů při pátrání atp.).

Pokud operativní pracovník převzal od příslušníka VB „*poznatky o protistátní činnosti osoby*“ za účelem dalšího rozpracování, zaváděl na jejich podkladě příslušný operativní svazek. V opačném případě, bylo-li v průběhu rozpracování (prověřování) osoby zjištěno, že provádí výhradně kriminální činnost, předával příslušník StB operativním pracovníkům VB souhrnnou zprávu o výsledku dosavadní práce a dokumenty, dokazující kriminální činnost osoby. Opis zprávy byl založen do operativního svazku, který se ukládal – po souhlasu příslušného náčelníka – se zbývajících materiály „*do operativní úlože*“.

Operativní svazky ukončovali operativní pracovníci v případech, kdy

- se proti rozpracovávané osobě zahájilo vyšetřování anebo s ní byla realizována agenturně operativní nebo profylaktická opatření,⁷³

- se nepotvrdily materiály, na jejichž základě byl svazek zaveden a v průběhu prověřování (rozpracování) nebyly zjištěny další „*kompromitující státně bezpečnostní poznatky*“,

- aktuálně nebylo nutné osobu (případ) aktivně rozpracovat nebo pozorovat,

- byla „*nepřátelská*“ činnost přerušena (upuštěním od provádění trestné činnosti, trvalým odjezdem z ČSR, úmrtím apod.).

- byl zrušen nebo rozčleněn objekt (báze) anebo padlo rozhodnutí, že objekt nevyžadoval dále „*ze státně bezpečnostního hlediska dozoru*“.

Při zakončení operativního rozpracování vyšetřováním, připravil operativní pracovník ve spolupráci s vyšetřovatelem MV společný návrh na realizaci případu, který po schválení náčelníkem operativní součásti MV předal i s operativním svazkem (materiály) vyšetřovateli MV.

73 K profylaktickým opatřením se vztahovala část VI. Registrace, evidence a statistické vyhodnocování případů profylakticky ukončených operativním součástmi MV (VKR) a vyšetřovateli MV (VKR), čl. 34–37 (1. doplněk k A-oper-II-1, k čl. 40 NMV č. 40/1960). V obecné rovině viz ŽÁČEK, Pavel: *KGB na cestě ke komunismu*. In: *Památ národa č. 1*, 2005, s. 42–57; TOMEK, Prokop: *Prevence, profylaxe a výchova v pojetí Státní bezpečnosti*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek č. 5*. ÚDV, Praha 2007, s. 155–181.

V průběhu vyšetřování, vedeného podle instrukce o vyšetřování,⁷⁴ byl operativní pracovník v neustálém styku s vyšetřovatelem za účelem prověřování (a evidování) materiálů a poznatků získaných během vyšetřování. Stejný postup musel být dodržen i za situace, že se „kompromitující poznatky“ zjistily v průběhu vyšetřování k osobě, která nebyla předem operativně rozpracována.

Po skončení vyšetřování vracel vyšetřovatel operativní svazky (materiály) operativnímu pracovníkovi, který je uzavíral a ukládal do operativního archivu. Z ukládaných operativních svazků měly být vyřazeny spisy (dožádání, bezcenné zprávy, materiály operativní techniky atp.), které neobsahovaly z hlediska státně bezpečnostního žádné cenné poznatky anebo nevyzrazovaly pravá jména spolupracovníků. Vyjmutí spisů se vyznačilo v příslušném obsahu dokumentů.

Při ukládání skupinového, osobního, agenturně pátracího nebo pozorovacího svazku zdůvodňoval operativní pracovník v závěrečné zprávě⁷⁵, které karty osob evidovaných jako styky měly být v operativní kartotéce ponechány a které vyjmuty. U objektových svazků bylo možné „do operativní úlože“ ukládat jednotlivé díly těchto svazků; každý díl musel obsahovat důvodovou zprávu i věcné vyhodnocení v seznamu dokumentů. Operativní svazky zavedené z rozhodnutí ministra vnitra či jeho náměstka, a svazky obsahující materiály celostátního významu nebo údaje tvořící předmět zvláště důležitého státního tajemství, se ukládaly jako „zvláštní“. Svazky „zvláštního uložení“ se ukládaly pouze u I. zvl. odboru MV.

Závěrečnou zprávu podepisoval funkcionář ve srovnatelném funkčním zařazení jako ten, který dával souhlas k zavedení operativního svazku; u svazků zakončovaných vyšetřováním pak náčelník odboru (OO-MV). Svazky prověřené signálu, prolongované nad šest měsíců, se ukládaly na základě souhlasu náčelníka operativní součásti MV; u VKR pak náčelníka odboru. Operativní svazky musely být řádně administrativně uspořádány (sešité motouzem, jehož konec se pečetil lepicí páskou) a uloženy prostřednictvím registrátora I. zvl. odboru (oddělení), u něhož byl svazek zaregistrován.

74 Srov. ABS, f. 6/4, inv. j. 374. RMV č. 64 čl. 70 Služební kniha „Instrukce o vyšetřování v součástech MV“ (A-vyšetř-I-1) z 15. 4. 1957. Viz <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/smernice/vysetrovani/rmv64-1957.pdf>

75 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 17. Postup při převedení, předání, ukončení a obnovení operativních svazků. Závěrečná zpráva mj. stanovila, „po jaké době má být operativní svazek vytříděn“. Lhůty pro uložení svazků měly být příslušníky určovány z hlediska operativní, případně historické hodnoty a důležitosti v nich zařazených dokumentů, zpravidla následovně: „Trvale: operativní svazky zvláštního charakteru („Z“) a svazky mající zvláštní operativní, příp. historickou hodnotu; na 20 nebo 10 let: – operativní svazky ukončené bez vyšetřování podle závažnosti státně bezpečnostních poznatků a charakteru osob, – operativní svazky ukončené vyšetřováním, v nichž zůstaly evidovány osoby, jejichž rozpracování nebylo ukončeno vyšetřováním (styky, osoby ze skupin apod.); na 5 let nebo 3 roky: ostatní operativní svazky ukončené vyšetřováním nebo profylaktickým opatřením a operativní svazky na osoby, které zemřely v průběhu rozpracování, pozorování nebo prověřování. Objektové svazky a mapy zpráv se ukládají podle důležitosti objektu nebo akce na 5, 10 nebo 20 let a zvláště důležité trvale.“

Specifickým způsobem při ukončování a ukládání postupovali operativní pracovníci NZ. Pokud byl zaveden operativní svazek

- na osobu ve výkonu trestu, která již měla u některé součásti MV založen operativní nebo vyšetřovací svazek, zasílal se této součásti ukončený svazek NZ k připojení jako podsvazek;

- na civilní osobu nebo osobu ve výkonu trestu, jež neměla u součástí MV uložen žádný svazek, ukládal se operativní svazek u I. zvl. oddělení té správy MV, na jejímž území se nacházelo vedení útvaru NZ, který svazek ukončoval.

Obnovování operativního „rozpracování“ osob, na něž byly svazky uloženy v archivu, se provádělo za předpokladu získání nových důležitých signálů „o protistátní činnosti“ osoby, které se nutně musely agenturně prověřit, zadokumentovat, případně této činnosti zabránit. Při obnově předkládal operativní pracovník registrátoru I. zvl. odboru (oddělení) rozhodnutí o obnovení svazku, jednu statistikou a jednu evidenční kartu, lustrační list a operativní svazek. Pokud byly ke svazku evidovány styky, rozhodl operativní pracovník, které vyjmout; na ostatní předkládal nové evidenční karty s lustračními listy.

Nebylo možné obnovovat operativní svazky, na jejichž základě bylo zavedeno vyšetřování ukončené pravomocným rozsudkem. Tyto materiály mohl operativní pracovník proti podpisu vyzvednout z operativního archivu na základě písemného dožádání, schváleného náčelníkem součásti MV (náčelníkem operativního odboru VKR) a ponechat si je po dobu rozpracování.⁷⁶ Osobní, agenturně pátrací a pozorovací operativní svazky nešlo obnovovat jako svazek „prověření signálu“.⁷⁷

Pokud operativní pracovník získal k zájmové osobě, jejíž materiály se již nacházely v operativním archivu, poznatky „státně bezpečnostního charakteru“, o nichž bylo po prověření rozhodnuto, že nebudou využity pro další rozpracování, zdůvodnil přímo na spise jejich připojení a po schválení náčelníkem oddělení je předal do operativního archivu. Smyslem opatření bylo zajistit soustředování poznatků „na jedno místo“.⁷⁸

Uložené operativní svazky a materiály vytříďovali pracovníci operativního archivu podle termínů uvedených v závěrečné zprávě každého svazku a předávali je operativním součástí MV, které je uložily. Operativní pracovníci poté posuzovali aktuálnost a použitelnost svazků a materiálů, zpracovávali písemná rozhodnutí, zda a na jakou dobu mají být svazky a materiály znovu uloženy, anebo mají-li být zničeny. Rozhodnutí schvaloval náčelník operativní součásti MV (u VKR náčelník operativního odboru). Svazky a materiály s připojeným rozhodnutím vraceli operativní pracovníci zpět I. zvl. odboru MV (oddělení).

Ničení operativních svazků a materiálů se mělo provádět komisionálně za přítomnosti nejméně dvou operativních pracovníků, následně se sepisoval protokol, v němž

76 Poněkud odlišně bylo dle č. 18 definováno zapůjčování svazků a materiálů z operativního archivu.

77 Tamtéž, čl. 17. Postup při převedení, předání, ukončení a obnovení operativních svazků.

78 Tamtéž, čl. 19. Připojování státně bezpečnostních poznatků k operativním svazkům a materiálům v archivu.

bylo uvedeno kde, jak, kdy a kým byly materiály zničeny. Rozhodnutí společně s protokoly se ukládalo u I. zvl. odboru (oddělení).⁷⁹

Směrnice precizovala podmínky evidování československých „občanů-uprchlíků“ v agenturně operativní evidenci I. zvl. oddělení KS-MV podle místa jejich posledního pobytu na území ČSR, a celostátně v agenturně operativní evidenci I. zvl. odboru MV. O uprchlících byly navíc podle místa posledního pobytu vedeny statistické evidence u I. zvl. oddělení všech KS-MV a celostátní tematická evidence „U“ (uprchlíků) u I. zvl. odboru MV.⁸⁰

I. zvl. odbor MV (oddělení) prováděl v neposlední řadě kontroly agenturních a operativních svazků u součástí MV za účelem zjištění, zda stav svazků odpovídá údajům registrace i statistiky a zkoumání agenturně-operativní svazkové agendy z hlediska dodržování rozkazů MV. Operativní pracovníci byli při provádění kontroly povinni předložit veškeré druhy operativních svazků a materiálů.⁸¹

Organizace I. zvláštního odboru

V lednu 1959 vydal Rudolf Barák statut I. zvl. odboru MV, kterým stanovil jeho úkol jako soustředování poznatků, vedení evidencí, studium a vytěžování jejich obsahu, zajišťování jednotné a účelné agenturní a vyšetřovací práce součástí MV „*při ochraně lidově demokratického zřízení ČSR před kontrarevolučními úklady nepřátelských živlů*“. Konkrétně to v celostátním měřítku znamenalo organizování a řízení registrační, statistické, evidenční a archivní agendy spolupracovníků MV, osob v operativním rozpracování a vyšetřování, agendy prověrky žadatelů v přeshraničním styku, agendy uprchlíků z ČSR a agendy státně bezpečnostních poznatků z archivních materiálů aparátu bývalého státního zřízení ČSR. Společně s I. zvl. odděleními měl odbor zajišťovat, aby nedocházelo k „*narušování rozpracovaných státně bezpečnostních akcí*“ mezi jednotlivými operativními součástmi MV.⁸²

I. zvl. odbor MV byl jako samostatná součást MV podřízen náměstkovi ministra pplk. Štefanu Demjanovi a členil se na jednotlivá oddělení. První tři oddělení, z pohledu agenturně-operativní agendy nejdůležitější, která řídil osobně náčelník odboru pplk. Bedřich Radoň, vedla:

1. oddělení – agenda spolupracovníků; provádělo lustraci v evidenci spolupracovníků,
2. oddělení – agenda operativního rozpracování, vyšetřování a uprchlíků, úlož,
3. oddělení – operativní evidence osob v operativním rozpracování, vyšetřování uprchlíků, jejich státně bezpečnostních závadových styků a osob evidovaných pracovníky operativních součástí MV; provádělo lustraci v evidenci,

79 Tamtéž, čl. 20. Vytrídění svazků a materiálů operativního archivu.

80 Tamtéž, část III., čl. 21. Evidování čs. občanů uprchlých z ČSR.

81 Tamtéž, Závěrečné ustanovení, čl. 33. Kontroly operativních svazků u správ MV.

82 ABS, f. 6/4, inv. j. 685. RMV č. 2, čl. 2 „Statut I. zvláštního odboru a Studijního ústavu ministerstva vnitra – vydání“ z 6. 1. 1959, hlava I. Všeobecná ustanovení.

6. oddělení – podřízené zástupci náčelníka odboru; mj. provádělo registraci proverkových spisů.⁸³

V jednotlivých oblastech činnosti byly hlavní úkoly stanoveny následovně:

1/ V agendě spolupracovníků MV

- registrování spolupracovníků MV a osob, které spolupráci s orgány MV odmítly,
- vedení statistických přehledů spolupracovníků podle druhů, rozborová činnost pro vedení MV a součásti MV,
- zachycování změn v registraci spolupracovníků z hlediska jejich pohybu, ukončení a obnovení spolupráce,
- vedení tematické evidence z hlediska operativního využití spolupracovníků všemi součástmi MV,
- vedení evidence spolupracovníků a jejich státně bezpečnostně důležitých styků a typů pro spolupráci, lustrace v evidenci,
- archivace svazků spolupracovníků, se kterými byla spolupráce ukončena, ochrana a údržba jejich archivní úlože a zapůjčování operativním pracovníkům,
- provádění kontroly svazků spolupracovníků u operativních součástí z hlediska plnění směrnic a rozkazů ministra vnitra.

2/ V operativním rozpracování

- registrování agenturně operativních svazků a vedení jejich statistických přehledů, rozborová činnost pro vedení MV a součásti MV,
- vedení evidence osob, na něž byl založen svazek operativního rozpracování a evidence jejich státně bezpečnostně důležitých styků,
- archivace svazků operativního rozpracování, vyšetřování a svazků bývalých příslušníků MV, občanských zaměstnanců a zamítnutých žadatelů do služeb MV,
- ochrana a údržba těchto svazků,
- kontrolní činnost atd.

3/ Ve vyšetřování

- registrování vyšetřovacích svazků osob, zavedených správou vyšetřování MV, VI. správou MV a vyšetřovacími odbory KS-MV,
- vedení statistických přehledů těchto svazků, rozborová činnost pro vedení MV a součásti MV,
- vedení evidence osob, na které bylo zavedeno vyšetřování součástmi MV,
- archivace zakončených vyšetřovacích svazků,
- předávání vyšetřovacích svazků příslušným prokuraturám, vedení přehledu o těchto svazcích,

83 Tamtéž, hlava III. Organizace I. zvláštního odboru MV. FROLÍK, Jan: *Nástin organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948–1989*. In: *Sborník archivních prací* č. 2, Praha 1991, s. 489–490.

- dohlížení na správné vedení administrativy ve vyšetřovacích svazcích a na dodržování socialistické zákonnosti.⁸⁴

Lustrace v evidencích

Směrnice následně upravila obsah jednotné agenturně operativní kartotéky (evidence).

Evidence I. zvl. odboru MV obsahovala evidenční karty:

- **celostátně ze všech operativních součástí MV** (kromě I., IX. správy MV a rozvědky PS) **na osoby** rozpracované v některém druhu operativního svazku nebo jejichž rozpracování bylo ukončeno, vyšetřované vyšetřovateli MV, uprchlé z ČSR nebo jež se o útěk pokusily, na které bylo vyhlášeno pátrání součástmi MV, zaevidované ve starých materiálech (od roku 1945 do roku 1951),

- **součástí MV na území KS-MV Praha na osoby** zavázané ke spolupráci nebo s nimiž byla spolupráce ukončena (s výjimkou spolupracovníků v činné vojenské službě složek pod operativním dohledem VI. správy MV, centrálně evidovaných jen u I. zvl. oddělení VI. správy), které se nepodařilo zavázat ke spolupráci, zaevidované jako styky spolupracovníků a rozpracovaných osob či jako „bývalí lidé“ (podle RMV č. 1/59).⁸⁵

Vyžadovat lustraci v evidencích byli v odůvodněných případech oprávněni operativní pracovníci součástí MV, zpravodajští orgánové PS (příslušníky československých ozbrojených sil lustrovali prostřednictvím příslušného OVKR), vyšetřovatelé MV a VKR, kádroví pracovníci správy kádrů MV, odboru kádrů KS-MV a samostatných součástí centrály MV, pracovníci sekretariátů náměstků, stížnostního oddělení, vnitřní správy, vnitřních oddělení správ a zvláštních odborů a vnitřních oddělení KS-MV, inspekcí ministra vnitra, náčelníků KS-MV a správy kádrů MV, v neposlední řadě pak pracovníci I. zvl. odboru MV a 1. zvl. oddělení součástí MV.⁸⁶

Lustrace se realizovala na podkladě lustračního listu schváleného náčelníkem oddělení, šifrovky schválené náčelníkem operativní součásti MV, abecedně uspořádaného seznamu schváleného příslušným náčelníkem odboru (OO-MV, OVKR), žádosti o pas nebo vstupní vízum podepsané pracovníkem pasové a vízové agendy, který žádost vyřizoval, anebo žádosti uchazečů do vojenských učilišť a seznamu branců,

84 ABS, f. 6/4, inv. j. 685. RMV č. 2, čl. 2 „Statut I. zvláštního odboru a Studijního ústavu ministerstva vnitra – vydání“ z 6. 1. 1959, hlava II. Hlavní úkoly I. zvláštního odboru MV a 1. zvláštních oddělení součástí MV.

85 ABS, f. 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, část V. Agenturně operativní evidence, čl. 30. Obsah agenturně operativní kartotéky MV Evidence I. zvl. oddělení KS-MV (kromě KS-MV Praha) a VI. správy MV obsahovaly evidenční karty na osoby obou kategorií, zaevidované v rámci vlastních součástí.

86 Tamtéž, čl. 31. Právo lustrace v agenturně operativních evidencích. kádrových a operativních pracovníků VB byla upravena zvláštními směrnici (č. 37/1960).

podepsaných náčelníkem vnitřního oddělení KS-MV. Veškeré požadavky k lustraci v evidenci se podávaly 1. zvl. oddělení KS-MV (I. zvl. odboru MV) podle příslušnosti operativního pracovníka. Příslušníci VKR mohli zasílat své požadavky 1. zvl. oddělení KS-MV a 1. zvl. odboru MV přímo. Na lustrační požadavek bylo nutné vyznačit, ve kterých evidencích (MV, I. zvl. odbor atp.) měla být lustrace provedena. Pokud byla lustrace vyžádána šifrou v mimopracovní dobu, musela obsahovat základní údaje o totožnosti osoby (jméno, příjmení, předchozí jméno, datum a místo narození, zaměstnání, bydliště), správu, odbor, oddělení, telefon a čitelný podpis pracovníka, jež lustraci vyžadoval a souhlas příslušného náčelníka.

Samotné prověřování (lustrace) osob v evidenci I. zvl. odboru MV a 1. zvl. oddělení KS-MV probíhalo následovně:

- nejprve v místní agenturně operativní kartotéce, kde osoba bydlela, tj. u 1. zvl. oddělení příslušné KS-MV (na území KS-MV Praha v evidenci I. zvl. odboru MV),
- pokud osoba bydlela nebo pracovala na území jiné krajské správy nebo na více místech na území republiky, provádělo se prověřování též u 1. zvl. oddělení těchto součástí,
- když nebylo známo, zda osoba bydlela nebo pracovala na území jiných krajských součástí, provádělo se prověřování též u I. zvl. odboru MV,
- v evidenci I. zvl. oddělení VI. správy MV bylo účelné lustrvat tehdy, pokud předmětem operativního zájmu byly osoby, konající činnou vojenskou službu v současech Československé lidové armády a vojsk MV, pod operativním dohledem VI. správy MV.

Poznámka uváděla, že lustrace vojenských osob v činné službě, provedená u VI. správy MV, nezajišťovala shromáždění veškerých operativních poznatků na tyto osoby, a proto bylo vždy bezpodmínečně nutné lustrvat u KS-MV podle místa trvalého bydliště, neboť některé součásti ČSLA působily pod dozorem územních složek MV. Lustrace jiných osob v evidenci 1. zvl. oddělení VI. správy MV nebyla považována za účelnou.

Výsledek lustrace v evidencích I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení KS-MV) se označoval razítkem, které obsahovalo identifikaci odboru (oddělení), kde byla lustrace provedena, datum provedení a výsledek lustrace („není v evidenci“ nebo „viz záznam“) a jméno pracovníka, který lustraci provedl.

V případech, kdy lustrovaná osoba byla spolupracovníkem, stykem spolupracovníků, rozpracována v některém druhu operativního svazku nebo stykem rozpracované osoby, obdržel pracovník, který lustraci vyžadoval, místo lustračního listu potvrzenku. V tomto případě byl povinen se do tří dnů spojit v místě a do šesti dnů mimo KS-MV s operativním pracovníkem, který byl uveden na potvrzence, s písemným sdělením o důvodu lustrace. Lustrační list předal I. zvl. odbor MV (oddělení KS-MV) pracovníkovi, který měl příslušný svazek přidělen, či který osobu jako styk prvně zaevidoval, neboť i on byl povinen zjišťovat a vyžadovat si důvody prověřování osoby.

Jestliže operativní pracovník prováděl lustraci jedním lustračním listem v evidencích VB i v evidencích MV, musel z konspiračních důvodů vyžadovat nejprve lustraci

v evidencích VB a poté u 1. zvl. oddělení – odboru MV. Pokud toto pořadí nebylo dodrženo, vracel se lustrační list po zjištění jakýchkoliv poznatků k žadateli, neboť nebylo možné se stejným listem pokračovat v další lustraci.

Mimo agenturně operativní evidenci I. zvl. odboru MV (1. zvl. oddělení součástí MV) mohl operativní pracovník lustrvat podle charakteru osob a poznatků také u I. správy MV, v operativní evidenci správ VB, HS VB a u SNZ ke zjištění, kde osoba odpovídala (odpykává) trest. Kromě toho bylo možné provádět dotazy a prověřování:

- v tematické evidenci spolupracovníků MV (speciální vlastnosti a odbornost spolupracovníků) u 1. oddělení I. zvl. odboru MV (1. skupin 1. zvl. oddělení součástí MV),⁸⁷
- ve věcné evidenci operativního archivu u 2. oddělení I. zvl. odboru MV (2. skupin 1. zvl. oddělení součástí MV),
- v evidenci „U“ (uprchlíků) u 2. oddělení I. zvl. odboru MV,
- v evidenci žadatelů o pasy a víza u I. zvl. odboru (PV) MV (1. zvl. oddělení (PV) KS-MV),
- v dokumentačních a pomocných evidencích Studijního ústavu I. zvl. odboru MV,
- u II. zvl. odboru MV (2. zvl. oddělení KS-MV),⁸⁸
- u VII. a IX. správy MV (7. a 9. odborů KS-MV),
- u správy kádrů MV v evidenci žadatelů a bývalých příslušníků bezpečnostních složek,
- v ústřední evidenci obyvatel (ÚEO) HS VB, MS VB, O VB,
- v celostátní evidenci cizinců u HS VB,
- v celostátní daktyloskopické evidenci u HS VB,
- ve všeobecné evidenci (kurent) u HS VB,
- v evidenci MNO – Generální štáb, prostřednictvím VI. správy MV.⁸⁹

87 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 9. Tematická evidence spolupracovníků. Dle čl. 9 měla tematická evidence (zřízená k 1. 7. 1958) umožnit využití „zvláštních schopností agentury pro přesunutí (nasazení) do nepřátelských skupin (akcí)“ a zkvalitnit tak agenturní práci. Sestávala z aktivních rezidentů a agentů a z osobních agenturních svazků rezidentů a agentů, s nimiž byla spolupráce ukončena; uspořádána byla podle registračních čísel svazků. Souhlas k vyhledávání vhodných typů v tematické evidenci dával u 1. oddělení I. zvl. odboru MV náčelník součásti, u 1. skupin 1. zvl. oddělení ostatních součástí MV náčelník odboru příslušné součásti. Poznátky z této evidence se vydávaly u činných spolupracovníků pouze pod krycím jménem a registračním číslem s uvedením, která správa, odbor, oddělení spolupracovníka řídila. U archivovaných svazků se vyznačovaly archivní čísla svazků.

88 Ke 2. zvl. odboru MV (prověrka korespondence) viz FROLÍK, Jan: *Ještě k nástinu organizačního vývoje*, s. 425–435.

89 ABS, f. A 6/4, inv. j. 761. RMV č. 78 „Instrukce o agenturně operativní evidenci MV“ z 1. 10. 1959, čl. 32. Provádění lustrace.

Závěrem

Na přelomu padesátých a šedesátých let minulého století přistoupilo ministerstvo vnitra k rozsáhlému přehodnocení stávajícího administrativního systému agenturně-operativní agendy, které výrazně ovlivnilo činnost státně bezpečnostních složek v následujícím období. Přijatá opatření stabilizovala kategorie agenturních i operativních svazků, prosadila systém evidování zájmových osob k jednotlivým svazkům (případům), odrazila se ve výrazném nárůstu počtu osob evidovaných jako nepřátelé lidově demokratického režimu („bývalí lidé“).⁹⁰ Dopad nových směrnic v mnoha směrech ovlivnil teorii i praxi operativních součástí ministerstva vnitra minimálně až do období pražského jara 1968. Dalšímu vývoji operativní evidence, registrace agenturně operativních svazků a evidence zájmových osob bude věnována samostatná studie.

---

90 Srov. KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954–1968. Základní údaje*. ÚSD AV ČR, Praha 1993, s. 90.

1957, 7. dubna, Praha – Operativní evidence, její význam a použití v agenturně operativní práci orgánů ministerstva vnitra, čj. A/9-0052/01-57.⁹¹

- Osnova:
1. Význam operativní evidence.
  2. Úkoly a obsah operativní evidence.
  3. Praktická činnost operativních pracovníků ve vztahu k operativní evidenci.
  4. Závěr.

Na operativní součásti ministerstva vnitra se kladou stále vyšší a zodpovědnější úkoly. Aby tyto úkoly mohly být splněny, je nutno pracovat kvalitně, cílevědomě a na vědeckém podkladě. Všechny tyto požadavky by nemohly být splněny bez operativní evidence.

[...]

Operativní evidence ministerstva vnitra dává obraz agenturně operativní práce jednotlivých součástí ministerstva vnitra. Přitom dává přehled o osobách, které byly nebo jsou operativně rozpracovány, zavázány ke spolupráci anebo vyšetřovány pro protistátní činnosti.

Evidence je operativní proto, že operativně rychle, přesně a pravdivě zachycuje všechny agenturně operativní jevy. Při tom nejenom konstatuje, že tyto jevy existují, nýbrž i ukazuje na nedostatky, které se v průběhu agenturně operativní práce vyskytnou. Např. okamžitě signalisuje, jestliže více operativních pracovníků rozpracovává nebo váže tutéž osobu, aniž by operativní pracovníci navzájem o tom věděli. Jindy zase operativní evidence včas ukáže na nesoulad mezi počtem zavázaných spolupracovníků a mezi počtem rozpracovaných osob a podobně.

Tím, že operativní evidence ukazuje na stav agenturně operativní práce a na vznikající nedostatky, je velkým přínosem pro vedoucí pracovníky ministerstva vnitra. Na podkladě údajů operativní evidence je možno sledovat zaměření třídního nepřítele, předvídat jeho zájmy a útoky a podle toho je možno i provádět zodpovědnou organizaci práce k jeho likvidaci. Přitom operativní evidence dává vedoucím pracovníkům ministerstva vnitra pravdivý a přesný přehled o práci podřízených součástí. Operativní evidence znamená dále kontrolu. V tom je nutno chápat význam operativní evidence v měřítku ministerstva vnitra.

Význam operativní evidence je nutno vidět i v širším měřítku. Operativní evidence nám dává obraz o průběhu třídního boje v celé naší zemi a proto její vedení a sledování je důležité s hlediska celostátní politiky. Na podkladě operativní evidence se vypracovávají statistické přehledy o zavázaných, rozpracovaných a vyšetřovaných osobách operativou ministerstva vnitra. Tyto přehledy jsou jedním z podkladů pro různá opatření strany a vlády a umožňují správně zaměřit úder orgánů ministerstva

91 Dokumenty jsou ponechány v původním stavu, včetně překlepů pravopisných chyb. Podle doprovodného přípisu šlo o přednášku určenou pro školu MV – Slapy.

vnitřní proti třídnímu nepříteli. Proto je operativní evidence ministerstva vnitra i důležitou politickou, hospodářskou a mocenskou institucí státního aparátu – nástroje lidově demokratického zřízení.

K tomu, aby operativní evidence měla takový rozhodující význam je nezbytně třeba, aby byla přesná, odpovídala skutečné situaci a hlavně, aby byla pravdivá. Tyto základní požadavky každé evidence může operativní evidence ministerstva vnitra splnit jedině tehdy, jestliže bude úzce skloubena s operativní činností operativních pracovníků ministerstva vnitra. Dále je nutné, aby zásady operativní evidence byly důsledně dodržovány a uplatňovány všemi pracovníky, kteří pracují v operativě. Je možno říci, že přesnost a pravdivost operativní evidence závisí hlavně na operativních pracovnících. Kdyby operativní pracovníci neevidovali včas všechny rozpracované případy, kdyby nutné doklady vyplňovali nepřesně a nepravdivě, došlo by narušení přesného přehledu, ke zkreslování existující situace a k desinformaci vedoucích pracovníků ministerstva vnitra. Proto je nutné aby směrnice operativní evidence důsledně ovládali všichni operativní pracovníci a hlavně, aby je v praxi důsledně uplatňovali.

Při zkvalitňování agenturní práce má vedle přesné evidence veliký význam i správné vedení agenturní administrativy. Vhodný výběr a použití agenturních materiálů velmi často rozhoduje o úspěchu agenturní práce.

Proto systém operativní evidence musí velmi těsně navazovat na pružný systém agenturní administrativy.

Administrativa je důležitým prostředkem k plnění úkolů na kterémkoliv úseku. O administrativě se často hovoří jako o něčem zbytečném, škodlivém a byrokratickém. V poměru k administrativě byly již natropeny mnohé škody. Škody obyčejně vyplývaly ze dvou příčin: buďto administrativa byla přebujelá a správné operativní řízení se utopilo v papírech, a nebo administrativa nebyla žádná a to co bylo třeba zadokumentovat, nebylo nikde podchyceno.

Obojí, jak přebujelost tak neúplnost administrativy, je škodlivé pro práci a je nutno proti oběma extrémům v administrativě bojovat.

Ministerstvo vnitra potřebuje takovou administrativu, aby zajišťovala pořádek a přehled v agenturních materiálech a aby byla vyloučena jakákoliv ztráta a zneužití dokumentů.

Aby tyto zásady byly dodrženy a uplatňovány v praxi, byl vypracován administrativní systém operativních, vyšetřovacích a agenturních svazků, které na podkladě operativní evidence spolu úzce souvisejí a na sebe navazují. Tento systém byl vypracován na bohatých zkušenostech sovětských soudruhů a vzhledem k tomu, že není vtěsnán do byrokratických formulek a šablon, předpokládá od operativních pracovníků určitou odbornou i politickou vyspělost.

Odpovědnost za řízení operativní evidence a agenturní administrativy v rámci MV má I. zvláštní odbor MV. I. zvláštní odbor ministerstva vnitra, který má na všech krajských správách MV 1. zvl. oddělení, jež odpovídají za úsek operativní evidence v rámci krajské správy. Rovněž u VI. správy MV a 2.V.O. SVKR je I. zvláštní oddělení. Na všech odborech železniční dopravy je též zřízena evidenční skupina.

Tyto součásti nejsou pouze evidenčním aparátem, nýbrž jsou současně kontrolním orgánem celé agenturní administrativy. I. zvláštní odbor MV nebo I. zvláštní oddělení provádí pravidelnou kontrolu všech svazků a tím zajišťuje pořádek v agenturní administrativě.

II. Úkoly a obsah operativní evidence.

V úvodu byla již vysvětlena vzájemná souvislost mezi operativní evidencí a agenturní administrativou. Tato souvislost zvláště úzce vyniká při vytýčení úkolů a obsahu operativní evidence.

1. Registrace.

Registrace je spojením operativní evidence s pružným systémem agenturně operativní administrativy.

Registrací má operativní pracovník zajištěno, že osoba jeho operativního zájmu bude zavedena v operativní evidenci. Při registraci operativní pracovník současně obdrží mapu příslušného svazku, do které si ukládá veškerý materiál k osobě, který získal z operativního rozpracování.

[...]

2. Evidování.

Po zaregistrování osoby je operativní evidence povinna provést zaevidování osoby. Nejdůležitější úkol operativní evidence spočívá ve vedení evidence osob, nepřátelských lidově demokratickému zřízení. Tyto osoby jsou evidenčně podchyceny v kartotéce, která je jedna z nejdůležitějších pomůcek agenturně operativní práce. Dává jmenový přehled všech osob, které jsou závažné s hlediska státobezpečnostního zájmu.

Jakmile je v operativní evidenci karta na osobu, je vyloučeno dvojí rozpracování této osoby, protože kdokoliv bude v budoucnu tuto osobu lustrvat, dozví se o tom okamžitě ten pracovník operativy, který osobu zaregistroval a rozpracovává.

V operativní evidenci I. zvl. odboru MV jsou soustředěny karty osob v celostátním měřítku včetně karet styků z centrálního aparátu MV, KS-MV Praha, VI. správy MV a OŽD-MV Praha. Centrálně nejsou vedeny karty styků, rozpracovaných osob z ostatních součástí MV, tyto osoby jsou evidovány podle místa bydliště v příslušné místní oper. evidenci případně podle rozhodnutí operativního pracovníka v další operativní evidenci, kde je nutné, aby osoba byla evidována.

V I. zvláštním odboru MV, v I. zvláštních odborech /odděleních/, ostatních součástech MV je vedena operativní evidence, evidence spolupracovníků, a u I. zvláštního odboru MV navíc evidence ASÚ.

[...]

3. Lustrace

Operativní evidence a evidence spolupracovníků je vytvořena k tomu, aby plně sloužila operativním pracovníkům. Operativní pracovníci mají možnost provádět v ní prověrku u osob, které jsou předmětem jejich operativního zájmu. U nově rozpracovaných osob je přímo povinností operativního pracovníka nejdříve zjistit, zda osobu nerozpracovává již jiný operativní pracovník, nebo zda není spolupracovníkem MV.

Toto zjištění se provádí jednotnou lustrací pomocí lustračního listu, ve kterém operativní pracovník vyplní všechna osobní data listrované osoby a předá I. zvláštnímu odboru MV, nebo I. zvláštnímu oddělení KS-MV.

Lustrace je prováděna tak, že každý lustrační list je nejprve prověřen v operativní evidenci a potom v evidenci spolupracovníků. U I. zvláštního odboru MV ještě v evidenci ASÚ. Výsledek lustrace se vyznačuje na zadní stranu lustračního listu.

Jestliže osoba není vedena v evidenci, vyznačí se na rubu lustračního listu, že na osobu není žádných poznatků.

Jestliže na kartě osoby je vyznačeno, že jsou poznatky uloženy v archivu, pracovník operativní evidence uvede na lustrační list příslušná archivní čísla, druh fondu a místo uložení.

[...]

4. Statistika.

Vedle evidence, lustrace a registrace provádí I. zvláštní odbor /oddělení/ další důležitý úkol, vypracování statistických přehledů. Vyhotovování statistik je důležitý politický úkol, který svým významem mnohdy přesahuje rámec ministerstva vnitra.

Statistika ukazuje vzájemné vztahy a závislosti různých jevů a má být nejdůležitějším a nejjemnějším nástrojem operativního vedení a plánování.

Statistika operativní práce ministerstva vnitra je velmi zajímavým živým obrazem činnosti jednotlivých součástí a výsledků jejich práce.

Ze statistických přehledů je možno vyčíst početní stavy zavázaných spolupracovníků, rozpracovaných i vyšetřovaných osob. Při tom je možno poznat nejenom kvantitu ale i kvalitu, což se hlavně projeví v případech ukončené spolupráce nebo ukončeného rozpracování. Rovněž podle výsledků ukončeného vyšetřování lze posoudit kvalitu operativní práce.

Statistika současně ukazuje charakter jednotlivých osob, jejichž třídní původ, nepřátelskou činnost, politickou příslušnost apod. Podle těchto všech ukazatelů lze posoudit na jaké výši je operativní práce, jaké má klady a kde je nutno odstranit nedostatky.

Vzájemným kombinováním statistických údajů lze dosáhnout přesného obrazu o poměru agentury k rozpracovaným osobám, o poměru nově rozpracovaných osob k ukončeným osobám, s přihlédnutím na důvody ukončení a podobně.

Statistické přehledy I. zvláštního odboru /oddělení/ se vypracovávají podle statistických karet, které operativní pracovník vyhotoví při registraci nového svazku. Z tohoto důvodu přesnost a spolehlivost statistiky je z velké části závislá na zodpovědnosti operativního pracovníka při vyhotovování evidenčních dokumentů.

Statistika spolupracovníků, rozpracovaných a vyšetřovaných osob se vyhotovuje měsíčně v rámci součástí MV a celostátním měřítku čtvrtletně, pololetně i na konci roku za uplynulý rok. Kromě těchto termínů na požádání vyššího náčelníka je možno vypracovat jiné přehledy podle potřeby a požadavků příslušného náčelníka.

5. Archivování.

Jestliže je ukončeno rozpracování, ukládá se materiál do archivu. Archivováním státobezpečnostních spisů je pověřen rovněž I. zvláštní odbor /oddělení/.

Pro operativního pracovníka je velmi důležité, aby věděl, kde může získat archivní poznatky, nutné k rozpracování. Stará roztržitost archivních materiálů je odstraněna novými Směrnicemi o operativním archivu v součástech MV. Těmito směrnicemi je určena nová struktura operativních archivů.

Rozdělení operativních archivů je následující:

- 1./ Ústřední operativní archiv u I. zvláštního odboru MV.
- 2./ Pobočky ústředního operativního archivu u I. zvl. odborů v Brně a Bratislavě.
- 3./ Místní operativní archivy na I. zvl. odděleních KS-MV, 6. správy MV, SVKR-VO 2 a OŽD.

[...]

6. Kontrola.

Nezbytným doplňkem všech uvedených úkolů je provádění důsledné kontroly. I. zvláštní odbor /oddělení/ zodpovídá za celou operativní evidenci MV, za agenturní administrativu jak živých rozpracovaných svazků, tak ukončených případů, které byly již uloženy k úschově. Z toho důvodu provádí pravidelnou administrativní kontrolu všech svazků. Operativní pracovníci jsou povinni předložit na požádání I. zvláštního odboru /oddělení/ svazek ke kontrole.

Výsledky kontrol se sdělují příslušnému náčelníku, který je upozorněn na všechny zjištěné nedostatky.

V závěru úkolů I. zvláštního odboru /oddělení/ je nutno říci, že úkoly této součásti jsou rozsáhlé a jejich úspěšné zvládnutí je možno pouze za úzké spolupráce a přispění operativních pracovníků.

Operativní pracovníci mají mít zájem na přesné operativní evidenci, protože dává přehled o práci jednotlivých součástí MV a umožňuje systematické poznání a rozpracování nepřátelského prostředí.

III. Praktická činnost operativních pracovníků ve vztahu k operativní evidenci.

[...]

Z á v ě r.

V závěru je třeba říci, proč všechny zásadní operativní evidence je třeba dodržet a stíhat jejich porušování. Jak bylo na některých příkladech uvedeno, každé podceňování a porušování evidenčních pravidel může napáchat veliké operativní škody.

Je pravda, že nejdůležitějším úsekem je přímá agenturní práce operativních pracovníků, kde je přímý styk s trídním nepřítelem. Operativní evidence je však nezbytným doplňkem tohoto úseku. Je jedním z nejdůležitějších pomocníků operativy, která má vytvořit ty nejvýhodnější podmínky k úspěšné agenturní činnosti.

Rychlým a důsledným prováděním prověrek v kartotékách má operativní evidence zajistit dokonalou konspiraci a informovanost operativních pracovníků o všech nepřátelských rozpracovaných živlech.

Předkládáním opodstatněných kompromitujících dokumentů operativním pracovníkům má zajistit hlubší poznání rozpracovaných osob a tím výhodnější půdu pro úspěšnou agenturní práci.

Neustálou kontrolou vydaných svazků se má zajistit pořádek a přehlednost do operativní administrativy.

Vyhotovováním různých statistických přehledů ať spolupracovníků nebo rozpracovaných osob nebo vyšetřovaných osob operativní evidence staví před vyšší funkcionáře ministerstva vnitra přesné zrcadlo agenturně operativní činnosti ministerstva vnitra. Tyto přehledy slouží k provádění různých opatření, ke zlepšení agenturní práce ať v rámci určitého úseku nebo i v celostátním měřítku.

Abyste všechny tyto nanejvýš odpovědné úkoly operativní evidence mohla plnit, jest k tomu třeba soustavné pomoci všech operativních pracovníků. Operativní evidence ve většině údajů je závislá na operativních pracovnících, protože všechny své poznatky shromažďuje z práce operativních pracovníků. Proto jest třeba, aby operativní pracovníci ve všech evidenčních dokumentech uváděli prověřené a hlavně pravdivé věci. Jen tak bude zajištěna přesnost všech evidenčních úkonů počínaje lustrací pro operativního pracovníka a konče vypracováním statistických přehledů pro soudruha ministra.

[...]

I. zvláštní odbor /oddělení/ zodpovídá za správných chod operativní administrativy a je jeho povinností, kontrolou svazků a neustálou kontrolou dodržování zákonosti při státně bezpečnostním vyšetřování, zjišťovat veškeré nedostatky a po vyhodnocení a prošetření je hlásit příslušným náčelníkům.

V průběhu rozvoje naší operativní práce se projevuje hluboký smysl poučky soudruha Lenina, když mluvil o zavedení pořádku do sovětského života: „Socialismus, to je především evidence“. Toto závažné heslo není důležité jen pro naše hospodářské orgány, ale i my musíme vidět, že k naší kvalitní práci potřebujeme mít přesnou a pravdivou operativní evidenci. Bez ní si již dnes nemůžeme představit dobrou agenturní práci. Jestliže operativní pracovník má přehled o nepřátelských živlech a má v pořádku všechny kompromitující dokumenty k rozpracovaným případům, má mnohem snadnější plnění odpovědných operativních úkolů. Dále je tím zaručena možnost kontroly operativního pracovníka se strany náčelníků a tím všechny předpoklady k úspěšné agenturní práci.

Operativní evidence, její struktura a její systém je přínosem pro operativu. Její způsobilost poskytnout v krátké lhůtě jakékoliv údaje o agenturně operativní i vyšetřovací práci jak v krajském, tak i celostátním měřítku je velikou předností v práci ministerstva vnitra.

[...]

ABS, f. A 31/1, inv. j. 82. Strojopis, 23 stran. Přednáška o operativní evidenci, jejím významu a použití v agenturně operativní práci orgánů MV. Výtisk č. 1.

1958, 15. ledna, Praha – Návrh poučení k administrativě v agenturně operativní práci součástí ministerstva vnitra (příloha ke služební knize A-oper-II-1), čj. A/9-00123/01-57.⁹²

Ú v o d

Pro úspěšné plnění státně bezpečnostních úkolů musí existovat i dobře organizovaná administrativa, která má zpětně působit na správnou bezpečnostní práci.

Administrativa, zejména evidence má sloužit jako nezbytný pomocník pro plánovitost, přehlednost a kontrolovatelnost každé práce a proto i činnosti orgánů státní bezpečnosti.

Má-li plnit administrativa u ministerstva vnitra tyto zásadní úkoly, je třeba, aby byla uspořádána a vedena jednotně všemi státně bezpečnostními pracovišti a pracovníky a proto byl vydán předpis „Administrativa v agenturně operativní práci...“

Smyslem „poučení“ je vysvětlit účel a úkoly operativních pracovníků státní bezpečnosti, vyplývající z jednotlivých ustanovení předpisu.

K článku 1.

K odstavci 1: Jednotný předpis ukládá operativním pracovníkům státní bezpečnosti povinnost vést na každého spolupracovníka řádně uspořádaný svazek a pracovní svazek, který je součástí svazku spolupracovníka.

Na všechny druhy spolupracovníků se vede jeden (zjednodušený) druh svazku, který je i jednotně vnitřně uspořádán ve dvě části. Druh spolupracovníka (agent, informátor, resident, konspirační nebo propůjčený byt) se označuje na každá svazek při jeho zavedení.

Svazek na konspirační nebo propůjčený byt má doplnění o třetí část, do níž se ukládají dokumenty, podobně jako u předchozích dvou částí, vyznačené v předtisku. Tato výjimka slouží k přehlednému uložení písemností jako na příklad plán bytu, seznam operativních pracovníků konajících v bytě agenturní schůzky, seznam spolupracovníků docházejících do bytu na agenturní schůzky, kontrola bytu, účty za nájemné a jiné podobné doklady.

K odstavci 2: Účelem zavedení evidenčního svazku má vždy být jen prověření jednotlivého nebo několika málo signálů „poznatků“, které by po prověření tvořily podklad k podezření z páchání protistátní trestné činnosti. Nebo jinak řečeno, ověření poznatků a zjištění souvislostí, které nasvědčují možnosti páchání aktivní protistátní trestné činnosti.

Není tedy účelem zavedení evidenčního svazku, jak bylo a je mnohdy nesprávně uváděno a chápáno „prověření“ nebo „zjištění“, zda osoba trestní činnost páchá, to by

92 Náčelník I. zvl. odboru MV pplk. Bedřich Radoň 15. 1. 1958 vyzval přípisem, v jehož příloze byl přiložen návrh „Poučení k administrativě při agenturně operativní práci MV“, operativní součástí MV k formulování připomínek, které měly být prostřednictvím 1. zvl. oddělení do konce ledna 1958 vráceny centrále.

byl již osobní operativní svazek – rozpracování osoby. Rovněž tak je naopak nesprávné vést evidenční svazek a léta osobu jen „sledovat“, jak se to v praxi nesprávně často provádí. Proto je stanovena doba prověření poznatků na 6 měsíců a možnost jejího prodloužení vyšším náčelníkem, to jest náčelníkem součásti, aby nebyl charakter evidenčního svazku samovolně narušován a zkreslovány tak stavy rozpracování, skutečně již podezřelých osob.

Manipulace s evidenčními svazky, to jest jeho pružnost umožňující jeho převedení na vyšší typ (osobní, agenturně pátrací) nebo svazek spolupracovníka, připojení ke skupině, jakož i jeho uložení do archivu nebo zrušení, vyžaduje od všech operativních pracovníků a zvláště náčelníků dbát na dodržení náležitostí uvedených výše v charakteru evidenčního svazku.

[...]

K odstavci 3: Rozpracování osoby, to jest zjištění a zadokumentování trestné činnosti na základě prověření dílčích poznatků v osobním operativním svazku, je a má být hlavní náplní agenturně operativní práce.

Jde tedy o hloubkové prověření všech okolních souvislostí k podezření z protistátní činnosti osoby, jako je opatření přímých i nepřímých důkazů, jejich vytrídění a zadokumentování prostřednictvím všech dosažitelných prostředků, zejména pomocí agenturních sítí. Prakticky v podstatě jde o předběžnou přípravnou práci pro oficiální vyšetřování protistátní činnosti, to jest o zjištění objektivní pravdy. Nesprávná je praxe zakládání operativních osobních svazků bezprostředně před zatčením osoby jen proto, aby se realizace mohla vykázat na vrub operativních pracovníků.

Na osoby, které povahou svého povolání (zaměstnané u hospod. zastup. úřadů a firem) nebo charakterem jiné činnosti předpokládají (někteří amnestanti) nepřátelské záměry a jeví potřebu dlouhodobého rozpracovávání, mohou se zavádět osobní operativní svazky přímo.

Na osoby ve vyšších veřejných, hospodářských a politických funkcích schvaluje zavedení kteréhokoliv druhu svazku služební funkcionář, podle toho, kdo do uvedených funkcí osoby schvaluje. (Například na vedoucí funkcionáře centrálních úřadů a odborů ministerstev schvaluje zavedení svazku náměstek ministra vnitra nebo ministr.)

K odstavci 4: Souvisí-li činnost podezřelé osoby s jinou osobou a pověření dílčích poznatků svědčí o společném nebo vzájemně se doplňujícím úsilí poškozovat zájmy státního zřízení celou skupinou osob, evidují se svazky rozpracovaných osob do skupinového svazku, bez ohledu na jejich druh (evidenční, osobní, agenturně pátrací).

Skupinový svazek může existovat nejméně na 2 osoby a není vázán společnou skutkovou podstatou trestné činnosti, to jest jednotlivé osoby mohou být podezřelé z různých trestních činů (špionáž, sabotáž, napomáhání, neoznámení a tak podobně.)

K odstavci 5: Na osobu, kterou je třeba stíhat pro podezření z kontrarevoluční činnosti, která se skrývá před orgány bezpečnosti a spravedlnosti, provádí se rozpracování v agenturně pátracím svazku. Při tom nerozhoduje, zda se osoba nachází na území ČSR či mimo.

Rozpracování spočívá v prověřování, opatřování dokumentů a hlavně agenturním pronikání (odtud název agenturně pátrací svazek) do příbuzenských a jiných styků osoby, po níž se pátrá a ve snaze tuto osobu dopadnout a její další nepřátelskou činnost znemožnit. Za účelem dopadení pachatele provádí se příslušné pátrání, o jehož vyhlášení pojednává článek 12 předpisu.

K odstavci 6: Objektové svazky mají být základem státněbezpečnostní práce, proto je třeba, aby zejména náčelníci všech stupňů jakožto odpovědní funkcionáři, věnovali soustavnou pozornost správnému vedení těchto svazků. Vedení objektových svazků umožňuje také správně a přehledně sledovat politicko bezpečnostní situaci daného objektu (báse) a správně a účinně řídit podřízený bezpečnostní aparát včetně jeho prostředků, zejména agenturních sítí.

Uspořádání a hlavně soustavné doplňování přehledů objektového svazku, zvláště pokud se týká třídního a politického složení zaměstnanců a vedení závodu nebo úřadu, obsahu a závad ve výrobě, zpravodajské a agenturní sítě vlastní (dle krycích jmen a registračních čísel svazků), zranitelnosti úseku výroby, seznamů a rozmístění rozpracovaných a evidovaných osob a tak podobně – to vše má být základem dobré bezpečnostní práce ve svěřeném objektu nebo bási.

Osoby procházející v objektových svazcích se evidenčně nepodchycují, protože osoby, na které je kompromitující materiál, musí být evidovány v jiných druzích operativních a vyšetřovacích svazků, nebo na dotazníku osoby podléhající evidování.

Pro přehlednost se v objektovém svazku zhotovují seznamy rozpracovaných a evidovaných osob.

Písemné návrhy na zavedení objektových svazků, které mají mimo jiné obsahovat důvody rozpracování objektu a jeho důležitost, schvalují náčelníci součástí, ve zvláště důležitých případech (vyšší státní úřady a instituce hospodářské či politické) náměstek ministra vnitra.

Objektové svazky je nutno na všechny skutečně rozpracované objekty (báse) u těch součástí (i u OO-MV), které vlastní rozpracování provádí.

K odstavci 7: Na každý spáchaný trestní čin podle I. hlavy zvláštní části trestního zákona (kontrarevoluční trestní čin), na který má být podle zákona zavedeno vyšetřování ve věci, je možno zavést „věcný operativní svazek“, nebyl-li zjištěn pachatel. Děje se tak většinou po předchozí dohodě s vyšetřovateli ministerstva vnitra.

Věcný operativní svazek slouží k agenturně operativnímu rozpracovávání, to jest k opatřování a soustředování důkazů získaných neoficiální cestou, prostředky operativních součástí státní bezpečnosti (agenturní zprávy). Bude tedy zaregistrován a veden zpravidla tehdy, kdy operativní pracovník státní bezpečnosti spolupracuje s vyšetřovateli ministerstva vnitra nebo i po skončení oficiálního vyšetřování, zůstává-li podezření, že trestný čin byl spáchán záměrně a vyšetřováním ve věci nebyli pachatelé zjištěni.

Jednotlivé osoby však není možno v tomto druhu svazku evidovat ani rozpracovávat. K tomu je třeba využít jiné druhy svazků (evidenční, osobní nebo dotazníků). Po zjištění pachatele se věcný svazek prakticky se všemi materiály převádí na jiný druh

(osobní, agenturně pátrací nebo skupinový) nebo se ponechává v původním označení, se závěrem k uložení v archivu s tím, že byl zaveden osobní vyšetřovací svazek.

[...]

K odstavci 8: Součástí, které po své linii práce řídí a kontrolují zvláště důležitou nebo širší rozpracovávanou akci (více osob nebo i skupin) zasahující do více krajů nebo okresů, zavádí si „kontrolní svazek“.

K odstavci a): Mapy zpráv je možno zakládat jen k opatřením a událostem mimořádného významu, například volby, státní nebo místní zvláštní události, akce a oslavy, které státní bezpečnost zajišťovala nebo sledovala.

Soustřeďují se v nich přehledně uspořádané pokyny a zprávy o bezpečnostních opatřeních a jejich výsledcích, přehledy o náladě obyvatel, politické reagenti jednotlivých vrstev obyvatel a tak podobně.

V mapách zpráv se žádné osoby neevidují, a proto ani do map zpráv nesmí být zařazovány žádné takové písemnosti k osobám, jejichž obsah měl nebo má být prověren (i v evidenčním svazku), nebo jinak evidován v operativní evidenci.

Mapy zpráv se označují příslušnými hesly, pořadově se číslovají u operativních součástí a ukládají se do operativního archivu po 2 letech jejich uzavření. Do té doby zůstávají u operativních oddělení. Administrativní uspořádání spočívá ve věcném a osobním rejstříku a závěru k uložení, který schvaluje náčelník odboru (OO-MV).

Rovněž nelze do map zpráv zařazovat spisy, které svým charakterem i obsahem nepatří do mapy zpráv ani do žádného druhu agenturně operativních svazků nebo dotazníků. Tyto se ukládají (vyřizují) podle administrativního spisového pořádku.

Spisy prošlé spisovými protokoly, které jsou zařazovány do map zpráv nebo některého agenturně operativního svazku, nutno v příslušných rubrikách spisových protokolů ukončovat (vyřizovat) s odkazem na číslo svazku (mapy).

V žádném případě nesmí být do map zpráv ukládána běžná služební korespondence, která nesouvisí s akcí, na níž byla mapa zpráv zavedena.

K odstavci b): Dotazník osoby podléhající evidování je v podstatě upravený a potřebám operativních pracovníků přizpůsobený § 35 zrušených směrnic z roku 1954. Jedná se o formu evidování státně bezpečnostních zajímavých a závažných poznatků osob tak zvaně nebezpečných lidově demokratickému zřízení, a to jak svým třídním původem a politickou minulostí (bývalí lidé), tak i takových osob, na něž vznikly v průběhu agenturně operativní práce takové poznatky, že osoba svým charakterem se stává rovněž nebezpečnou zřízením. (O manipulaci s dotazníkem viz poučení k článku 10.)

K článku 2:

Registrace svazků spočívá v předložení příslušných náležitostí pracovníku I. zvláštního odboru – oddělení, který na jejich podkladě vydá operativnímu pracovníku zaregistrovaný obal svazku s patřičnými tiskopisy. Pracovníci I. správy registrují ve vlastní operativní evidenci, pracovníci 1. odborů KS-MV u 1. zvláštních oddělení svých KS-MV.

K náležitostem při registraci patří: [...]

K článku 3:

Pod pojmem „OO-MV a součásti jim na roveň postavené“ rozumí se operativní oddělení – brigád PS, OVKR, SNZ a OŽD.

Protokoly, do nichž si tyto útvary zapisují příslušné svazky, vydává jim 1. zvláštní oddělení součásti, u níž registrují. Za správné vedení protokolu (nesmí se nijak mechanicky ani chemicky do údajů jednou vepsaných zasahovat, přelepovat a tak podobně), zodpovídá určený příslušník útvaru.

Protože tyto útvary jsou většinou vzdáleny od své operativní evidence, vyhotovují si a vedou na příslušném útvaru pomocnou kartotéku všech osob, které sami evidovali v příslušném útvaru operativní evidence 1. zvláštních oddělení. K tomu si vyplňují v popisu evidenční karty. Toto opatření má pomoci zejména k rychlé přehlednosti o osobách státně bezpečnostního zájmu v místě a slouží jen vlastním vnitřním potřebám. Jak v pomocných protokolech, tak i na evidenčních kartách, nutno soustavně zaznamenávat všechny změny, zapůjčení, předání a převod, ukončení svazku včetně archivních čísel.

K článku 4:

Udržování a systematické doplňování vnitřní úpravy svazků podle příslušných předtisků jejich jednotlivých částí je prvním obrazem kvality a odpovědnosti operativního pracovníka a často i jeho náčelníka.

Všechny dokumenty ve svazcích musí být ihned při jejich připojení do svazku pořadově očíslovány, zapsány do seznamu dokumentů a osoby jimi procházející doplňovány v seznamu osob nacházejících se ve svazku. Agenturní zprávy musí nést krycí znaky (registrační číslo) spolupracovníka, který je podal.

[...]

K článku 8:

V operativní evidenci I. zvláštního odboru a oddělení jsou obsaženy evidenční karty pouze těch osob, které evidují samotní operativní pracovníci. Není tudíž oprávněná domněnka některých operativních pracovníků, že pracovníci I. zvláštního odboru, oddělení evidují při uložení kteréhokoliv druhu svazku všechny osoby uvedené v osobním rejstříku svazku.

Záleží tedy na operativních pracovnících, aby v operativní evidenci byly evidovány všechny osoby, na něž byly získány státně bezpečnostní poznatky.

Velmi důležité při lustraci osob je, aby všichni operativní pracovníci znali obsah jednotlivých operativních evidencí, to znamená, aby věděli, kdy a hlavně kde bude třeba lustrovat a jaké státně bezpečnostní poznatky která evidence zahrnuje.

V operativní evidenci I. zvláštního odboru [MV] v Praze nejsou centralisovány evidenční karty ze všech součástí s poznatky o tom, zda je nebo byla osoba spolupracovníkem, stykem spolupracovníka nebo stykem rozpracované osoby u některé součásti, u níž se nachází samostatné 1. zvláštní oddělení (to jest, kde se registrují agenturní a operativní svazky.)

Z toho vyplývá pro operativní pracovníky povinnost, mají-li zjištěn pobyt nebo zaměstnání (i bývalé, po roce 1945) osoby svého zájmu na území některého kraje,

lustrovat i u jeho KS-MV (1. zvláštní oddělení). /KS-MV Praha nemá samostatnou operativní evidenci – tato je zahrnuta u I. zvl. odboru MV./

Dočasnou výjimku tvoří evidenční karty archivovaných svazků spolupracovníků z KS-MV v Čechách, které jsou zařazeny u I. zvl. odboru MV v Praze.

Dalším významným činitelem, na němž závisí správnost, přesnost a rychlost lustrace, je správné a úplné uvádění osobních dat osob, ať na evidenční karty či na samotné lustrační listy. Zdálnivě nepatrná chyba v tom, že na jméně osoby chybí jedno písmeno, háček, nebo je naopak přidáno, snadno zapříčiní nesprávné a neúplné vy-lustrování zejména v objemově rozsáhlejších evidencích.

Pokud se týká lustrace osob, které používaly nebo používají různá jména (rodná u žen, pseudonymy a podobně), jsou-li operativním pracovníkům známa, je nutno je vždy uvádět.

Rovněž tak při neznalosti a nemožnosti opatřit minimální data osob, která však je třeba ze státně bezpečnostního hlediska ztotožnit, je nutno uvést všechny údaje, které známy jsou, to jest i určitou činnost, používané tituly, přezdívky, působnost ve funkcích a tak podobně. Doporučuje se v těchto případech vejít v přímý styk s řídícími pracovníky operativních evidencí. Ve velmi vážných případech, kdy je bezvýsledné i toto ztotožňování lustrací, doporučuje se provést dotaz (ne lustraci) v ASÚ-MV, to jest v jeho vlastních pomocných studijních kartotékách.

Výsledky lustrace jsou uváděny na zadní straně lustračního listu (je-li poznatků více, přikládají se přílohy nebo jsou psány odkazy na seznamy k svazkům nacházejícím se v operativních archivech.) Čísla označená „OE“ znamenají operativní státně bezpečnostní poznatky u operativní evidenci, čísla pod označením „ES“ jsou poznatky z evidenci spolupracovníků.

Při lustraci vzdálených součástí jsou k číslům operativních poznatků uváděny tak zvané relace z karet nebo je proveden stručný výpis z archivovaných materiálů, aby příslušní operativní pracovníci nebyli zdržováni zpětným vyžadováním poznatků.

[...]

K článku 10:

Úprava formy evidování osob nebezpečných lidově demokratickému zřízení na dotazník je popsána v článku 1. odstavec b).

Změna manipulace s dotazníkem oproti starému způsobu spočívá v tom, že operativní pracovník při zaregistrování osoby a přiložení materiálů (i ověřených kopií nebo výpisů) do dotazníku může si tento u sebe ponechat po dobu 1 roku.

Nutno však upozornit, že osoby takto evidované nejsou při lustraci blokovány (lustrační list se nezadržuje). Dále pak nutno dodržet to, že osoby evidované v dotazníku nelze agenturně rozpracovávat.

Je tudíž třeba přísně rozlišovat dotazník od styku i od evidenčního svazku! Doporučuje se operativním pracovníkům, kteří při lustraci zjistí existenci dotazníku na osobu pokud sami nemají důvod osobu jinak evidovat (svazky), aby materiály se státně bezpečnostními poznatky k dotazníkům přikládali bez ohledu zda je dotazník v archivu či u některého jiného operativního pracovníka.

Ačkoliv je „dotazník osoby podléhající evidování“ zaveden od roku 1954, bylo ze strany operativních pracovníků velmi málo osob takto zaevidováno. Má-li mít státní bezpečnost dostatečně širokou základnu pro agenturně operativní práci je nutné, aby všichni operativní pracovníci přistupovali zodpovědně k vyplňování dotazníků osob podléhajících evidování, a aby v jeho vyplnění nebyl viděn zájem jednoho pracovníka, ale zájem celé bezpečnosti. Je nutné dbát, aby ani jedna osoba, představující nebezpečí pro socialistickou společnost, na kterou operativní pracovníci narazí při své práci, nezůstala nezaevidována.

Dotazník je možno rušit jen převedením materiálů do některého druhu svazku.

[...]

K článku 15:

V operativních archivech státní bezpečnosti se soustřeďuje většina písemností vzniklých činností operativních součástí státní bezpečnosti. Jsou to všechny druhy svazků a map vedených podle předpisu A-oper-II-1 a některé jiné materiály, svým obsahem přibližného charakteru /kádrové materiály bývalých příslušníků a podobně/.

Operativní archivy se nacházejí zásadně u každé součásti MV, která má svoje 1. zvláštní oddělení /odbor/ a ukládají do něho ty součásti, které u těchto 1. zvláštních oddělení svazky registrují. Výjimku tvoří 1. zvláštní skupina KS-MV Praha, která nemá vlastní operativní archiv /ani operativní evidenci/, i když registraci provádí. Evidence i archiv KS-MV Praha se nachází u I. zvláštního odboru MV.

Operativní archivy jsou uspořádány podle jednotlivých fondů, do nichž se ukládají materiály podle jejich charakteru a druhu. Jsou to tyto fondy:

1/ Fond svazků spolupracovníků – obsahuje všechny svazky spolupracovníků včetně map zpráv – pracovních svazků /označuje se při lustraci „ES“/. Všechny součásti z Čech mají tyto fondy u I. zvláštního odboru MV.

2/ Fond operativních svazků – obsahuje osobní, skupinové, agenturně pátrací, evidenční a věcné svazky.

3/ Fond vyšetřovacích svazků – obsahuje osobní, skupinové a věcné svazky a materiály /mapy/ osob v prozatímní vazbě MV.

4/ Fond dotazníků – osob podléhajících evidování podle čl. 10 předpisu.

5/ Fond „S“ – starých operativních materiálů – obsahuje operativní spisové materiály, vzniklé po roce 1945 až do zavedení svazkové agendy v roce 1951.

6/ Fond bývalých příslušníků starého státního aparátu – obsahuje osobní spisy a materiály bývalých zaměstnanců MV, příslušníků policie, četnictva, finanční stráže a vojenské zpravodajské služby, kteří sloužili za buržoasní republiky a okupace a nebyli převzati při očištění státního aparátu do služeb MV, nebo byli po roce 1945 ze služeb propuštěni jako cizí živly, které se politicky nebo i trestně provinily proti lidu a národu. Evidenční karty těchto osob jsou zařazeny v operativní evidenci.

7/ Fond objektových svazků a map zpráv.

8/ Fond osobních svazků bývalých pracovníků MV, který se nachází a doplňuje u všech KS-MV, obsahuje osobní spisy příslušníků i civilních zaměstnanců, kteří byli přijati nebo převzati do služeb MV po roce 1945 a byli uvolněni ze služeb MV bez

politických důvodů. Tento fond zároveň obsahuje zamítnuté žádosti uchazečů do služeb MV. Karty osob z těchto materiálů nejsou zařazeny v operativní evidenci.

9/ Zvláštní fondy:

a/ svazky spolupracovníků

b/ operativních svazků

c/ vyšetřovacích svazků

jsou uloženy jen u I. zvláštního odboru MV.

Operativní archiv SVKR-2. VO obsahuje pouze osobní svazky spolupracovníků, materiály neuskutečněného vázání a operativní svazky vojenských osob, které byly ukončeny v průběhu jejich aktivní služby, objektové, vyšetřovací a operativní svazky, mapy zpráv a dotazníky osob podléhajících evidování.

Osobní svazky spolupracovníků, operativní svazky osob, které byly propuštěny z ČSA, nebo ukončily základní vojenskou službu, zavedené pracovníky SVKR-2.VO, o kterých nebylo rozhodnuto, že budou předáni příslušné součásti k dalšímu řízení nebo rozpracování, se ukládají v operativním archivu KS-MV, kde mají v době zakládání svazku trvalé bydliště.

Vlastní využívání operativních archivů spočívá pak v zapůjčování materiálů, které jsou operativním nebo kádrovým pracovníkům státní bezpečnosti předkládány na studovných I. zvláštních oddělení /odboru/ ke studiu.

[...]

BLESK. 15

Žádám o provedení lustrace v evidencích

I. zvl. odboru - (oddělení) MV

Příjmení a jméno:
ANĎĚL *Ymof*

rodné jméno _____ narozen - kdy
 _____ **27. 11. 1935**

místo narození *Hlavenec, okr. Třebíč*
 státní přísl. *čs.* národnost *čech*
 původní povolání *nivotař*
 zaměstnan kde *Chemoprům. n. p. P. H. (Lomčá) 9.*
 jako *nivotař (střední stupeň)*
 bydliště *Ph. F. T. jáma č. 8. v. ul. K. O. V. 0.*

II. 6. 2. 269.
 lustraci žádá: správa - odbor - oddělení - telefon - č. j.

V. Pichan *K. R. S. S. S.*
 žitelský podnik prac. náčelník oddělení

24. 1. 1958.
 datum

datum ořídění a pořadové číslo
 1. zvláštní odbor MV
250
 - 24. 1. 1958.

Evidenční karta styků.

Není v evidenci
24. 1. 1958
Brostíková

Není v evidenci
24. 1. 1958
Kuzelová

Operativní evidenci HS-VB
 jméno záznamu _____
 v přísl. č. _____
 1 Spil. za: _____

075

Před zavedením agenturně-operativního svazku si registrující příslušník z 2. oddělení 6. odboru II. správy MV požádal dne 24. 1. 1958 o lustraci v operativní evidenci HS VB a 1. zvl. odboru MV (rub a líc žádanky).

BLESK. 14

Žádám o provedení lustrace v evidencích

I. zvl. odboru - (oddělení) MV

Příjmení a jméno:
ANĎĚL *Ymof*

rodné jméno _____ narozen - kdy
 _____ **27. 11. 1935**

místo narození *Hlavenec, okr. Třebíč*
 státní přísl. *čs.* národnost *čech*
 původní povolání *nivotař*
 zaměstnan kde *Chemoprům. P. H. 8.*
 jako *nivotař*
 bydliště *Ph. F. T. jáma č. 8. v. ul. K. O. V. 0.*

II. 6. 2. 269.
 lustraci žádá: správa - odbor - oddělení - telefon - č. j.

V. Pichan *K. R. S. S. S.*
 žitelský podnik prac. náčelník oddělení

3. 4. 1958.
 datum

datum ořídění a pořadové číslo
 1. zvláštní odbor MV
250
 - 3. IV. 1958.

Evidenční karta styků.

Nic nemonovaného je zvl. evidenci
 svazek č. 1003
 II, spr. MV, 6. odbor, 2. odd.
 ep. 13.3.58.
 dne 3.4.58. Brostíková

Viz záznam
3. IV. 1958
Brostíková

3. IV. 1958
Rychvalová

072

Den před zavedením osobního svazku spolupracovníka (3. 4. 1958) se operativní pracovník 2. oddělení 6. odboru II. správy MV lustrací ujistil, zda je jeho zájmová osoba v operativní evidenci 1. zvl. odboru MV vhodně konspirována – evidenčním svazkem (rub a líc žádanky).

Datum registr.	Pol. čís.	Název objektu	Správa, odbor, oddělení, který svazek registroval	číslo objektu, který obj. a číslo, by svazek udělal	1. oddělení, odbor (2-42) který svazek registroval	Podpis (na označení, kdy, pod čí.)	Yvesm. příj. číslo, kdy, pod číslo 5	Datum uložení do archivu	Archiv číslo	*****
31.1.1968	301	Indonéckí rep. Kauratbi	2-6-3	175	Fekner	Fekner	reg. čís. 1394			
2.1.1977	302	Historický ústav Praha 222	2. odd. 2. odb.		Štambal	Štambal	reg. čís. 1323			
2.1.1977	303	Japonské velvyslanectví v Praze	2-6-2				reg. čís. 1324			
1.1.1977	304	Velvyslanectví v Praze	2-6-2				reg. čís. 479			
1.1.1977	305	ESOLO - pískovce ústředí	5-2-2				reg. čís. 1054			
1.1.1977	306	Japonské velvyslanectví v Praze	2-5-				reg. čís. 94			
1.1.1977	307	2. D. ODV. sekretariát v Praze	3-1-4				reg. čís. 886			
1.1.1977	308	Operativní skupina - dle úkolu z 1. kv. 1967	2-1-1				reg. čís. 887			
1.1.1977	309	Operativní skupina - dle úkolu z 1. kv. 1967	2-1-1				reg. čís. 888			
1.1.1977	310	2. D. - Praha	2-1-1				reg. čís. 889			
1.1.1977	311	2. D. - Praha	2-1-1				reg. čís. 890			
1.1.1977	312	2. D. - Praha	2-1-1							

Objektové svazky registrované 1. zvl. odborem MV do Protokolu registrace objektových svazků pro II., III., V. správu MV a 2. zvl. odbor MV od srpna 1956 do července 1957.

Datum registr.	Pol. čís.	Název objektu	Správa, odbor, oddělení, který svazek registroval	číslo objektu, který obj. a číslo, by svazek udělal	1. oddělení, odbor (2-42) který svazek registroval	Podpis (na označení, kdy, pod čí.)	Yvesm. příj. číslo, kdy, pod číslo 5	Datum uložení do archivu	Archiv číslo	*****
5.1.1960	10991	Členská skupina 1.9.1958	8-500				48.1980			
9.1.1960	10992	Brněnská 4.1.1960	2-11-3		16. úřad 1964	Fekner	51.5.1961			
9.1.1960	10993	Waldau M.F. 28.2.1960	2-2-1				51.5.1961			
9.1.1960	10994	Topolovská Praha 2.1.1960	2-1-1				51.5.1961			
9.1.1960	10995	Loubice 2.10.1960	4-2-3			Fekner	51.5.1961			
9.1.1960	10996	Waldau 5.4.1960	2-3				51.5.1961			
9.1.1960	10997	Příjezd 5.1.1960	3-X-1				51.5.1961			
9.1.1960	10998	Muzik 21.11.1959	3-X-1				51.5.1961			
9.1.1960	10999	Lesná 2.7.1960	3-X-1				51.5.1961			
9.1.1960	11000	Al. Al. 12.6.1960	2-7-2		16. úřad 1964		51.5.1961			

Přehled neagenturních operativních svazků zaregistrovaných 1. zvl. odborem MV v prvních dnech roku 1960 do Protokolu registrace skupinových, osobních, agenturně pátracích, evidenčních objektových a věcných operativních svazků.